

II RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 77 (16).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 27. märtsil 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **Fr. Akel**, sõjaminister **O. Amberg**, kohtuminister **R. Gabrel**, wälisminister **O. Strandman**, haridusminister **H. B. Rahamägi**.

Päewakord:

1. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele ametiühisuste ruumide sulgumise asjus.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wirma**: Awan Riigikogu koosoleku.

L. Johanson (sd.): Teen ettepaneku esimeseks päewakorra-punktiks wõtta Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühmade arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele 229 töölisühisuse sulgumise asjus. See arupärimine on laiaulatuslikum, kui see, mis päewakorras on ja loomulikult tuleks ka ennem arutusele wõtta.

Sekretäär T. Kalbus: Riigikogu juhatusel teen järgmise ettepaneku. Silmas pidades, et meie tänane päewakord lühikene on ja palju aega ei wõta, siis arwas Riigikogu juhatus otstarbekohaseks ka riigi 1924 a. eelarwe arutusele wõtta tänase päewakorra wiimase punktina.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud Riigikogu liikme Johanson'i poolt päewakorra esimeseks punktiks wõtta Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölis-

partei rühmade arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele 229 töölisühisuse sulgumise asjus. Teine ettepanek päewakorra täiendamise kohta on tehtud Riigikogu juhatusel nimel Riigikogu sekretäär Kalbus'e poolt, nimelt wõtta päewakorra wiimaseks punktiks riigi 1924 a. eelarwe. Asun hääletamisele. Kes on Riigikogu liikme Johanson'i ettepaneku poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Asun juhatusel ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Sellega on päewakord kindlaks määratud.

2. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele 229 töölisühisuse sulgumise asjus.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „Wabariigi Walitsusele 229 töölisühisuse sulgumise asjus. Ajalehtede teatel on härra siseminister 20. märtsil s. a. otsustanud 229 töölisühisuse tegewust seisma panna ja wastawate kohtuwõimude poole pööranud ettepanekuga — neid ühisusi kohtu korras sulguda. Ühele osale töölisühisustest on härra siseminister wõimaliku leidnud olewat edasitöötamist lubada kunni kohtuotsuseni. Suurema osa ühisuste tegewust aga on härra siseminister tarwilikuks pidanud juba enne kohtuotsuse tegemist oma administratiiv-wõimuga seisma panna.

Seesugust hulgalist töölisühisuste sulgumist ette wõttes, toetab end härra siseminister kurikuulsate ajutiste reeglite peale seltside ja ühisuste asjus, mida tsaariwalitsus peale 1905 a. rewolutsiooni mahasurumist 4. märtsil 1906 maksma pani. Need reeglid andsid kubernerile õiguse iga seltsi ja ühingu tegewust administratiiv korras kunni kohtuotsuseni seisma panna, kui ta leidis, et seltsi wõi ühingu tegewus tsaariwalitsusele soowimata sihi on wõtnud. Meil ei ole mitte teada, et ühegi seadusega

see administratiivse äranägemise järele otsustamise võim ühingute ja seltside suhtes, mis 1906 a. 4. märtsil kubernerile ja linnapealikule oli antud, oleks Eesti demokraatliku wabariigi siseministri peale üle kantud. Hoopis selle wastu, — meile näib, et seesugune administratiivne äranägemise võim Eesti wabariigis ühes kuberneridega ja linna-pealikutega oma loomuliku surma on leidnud.

Kuid isegi sel juhtumisel, kui wõiks weel 1906 a. 4. märtsi ajutisi reeglid kõigis osades makswaiks pidada ja eriti tunnistada, et nende reeglite järele kuberneridele ja linnapealikele kuuluw võim on meie demokraatliku wabariigi siseministri peale üle läinud, wõiks meie arwates seesugusest hulgalisest, ülemaalisest ühingute sulgumisest juttu olla ainult mingisugustel täiesti erakordsetel oludel ja juhtumistel, mis seesuguse ebanormaalse ja ebakonstitutsioonilise abinõu tarwitusele wõtmist kuidagi wiisi õigustaksid ja põhjendaksid. Miskisuguseid sarnaseid täitsa erakordseid olusid, ja tingimisi, mis seda sammu õigustaksid, meie teada olemas ei ole.

Kui härra siseministril oli küllaldasi andmeid selleks, et esineda kohtuwõimude ees nõudmisega tähendatud ühisuste sulgumise suhtes, siis oleks wõinud rahulikult ära oodata, kunni kohus asja kohta otsuse teeb. Oma wõimuga üht osa ühisustest kunni kohtuotsuseni sulgudes, on härra siseminister ilma ühegi tungiwa tarwiduseta kohtuotsusest ette rutanud, kodanikkude ühinemise wabadust rikkudes. Kuna sulutud ühisused kõik töölisühisused on, siis ei saa härra siseministri kõnealolewast otsusest muud näha, kui katset Eesti töölisliikumist wägivaldsete politseiliste abinõudega takistada ja maha suruda.

Kirjeldatud asjaolusid silmas pidades, on meil au Wabariigi Walitsuse poole pöörata järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusele teada härra siseministri korraldus 20. märtsist 229 töölisühisuse sulgumise asjus?

2) Kui see Wabariigi Walitsusele teada on, mis kawatseb siis Wabariigi Walitsus ette wõtta selleks, et kodanikkude ühinemise wabadust kindlustada ja eriti

tööliste organisatsioonidele oma tegewuse jätkamist wõimaldada?

Tallinnas, 25. märtsil 1924 a.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei rühma nimel:

L. Johanson, A. Jõeäär.

Iseseiswa sotsialistliku tööliste partei rühma nimel:

O. Gustawson.“)

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Eesti parlamendis on tulnud rahwaesitajatel tihti sõna wõtta selle wastu, et ametiwõimud riigi põhiseaduses ettenähtud kodanikkude põhiõigusi rikuwad. See on loomulik, et need meie ametiwõimud, kes liig kinni on weel lähema minewiku harjumustes, need ametiwõimud, kes oma arusaamise seaduslikust ja õiguslikust korrast on pärinud monarhistlikult Wenemaalt, ei ole weel suutnud õppida meie seadusi ja eriti meie põhiseadust austama. Ka see on arusaadaw, et iga uus kord, kui ta ka oleks kõige parem, omale wastuseisjaid leiab. Õieti pole meie riigis kõik ametnikud selleks ka weel küllalt kaswatatud. Selle asemel, et nendele ametiwõimudele, kes õiguslikku korda rikuwad, oma koht ära näidatakse, aga wõetakse nad teatud ringkondade poolt, kes ise ka antidemokraatlikud ja wabariiklikku ning demokraatlikku korda wihkawad, alati iseäraliku kaitse alla. Nii on saanud meil wiimasel ajal mõnede ametiwõimude mitteeadusliku tegutsemise tagajärjel meie riigi õiguslik kord otse küsitawaks. Ametiwoimud, üks osa vähemalt, näib nagu otse ärarikutud olewat. Kui selle pahe wastu tarwilikult ei wõidelda, siis häwitatakse sellega austamist ja lugupidamist makswate seaduste wastu. Ei tohi lasta demokraatlikku korda, mis meie riigis praegu maksw, mõnitada. Ei tohi lasta ka paremalt pooit wabariigi aluseid õõnestada. Ei tohi lasta ka neid, paremalt poolt, kelle seljataga on kahtlemata osa inimesi, kes hingeliselt weelgi — истинно русские люди —, kellel aga ainult wäline koor Eesti oma, kuna süda ja waim tsaari riigilipu wärwilised, nii palju tegutseda.

Käesolew arupärimine puudutab ühe ametiwõimu, siseministri üleastumist seaduslikust korrast, mida on nähtawasti toimetatud kindla eelteadmisega, et leidub tarwilik arw käsi, kes seda siiski õigeks mõistawad. Kuigi meie endisele siseministrile ettewaatlikkust ei saa ette heita,

— tuletame meelde ainult viimast diplomaatilist konflikti ühe välisriigiga, — siiski on põhjust arvata, et ta enne, kui kodaniku õigusi rikkuma hakkas, oma katsumise-sarwed oma seljataga seiswate erakondade poole pööras. Sealt muidugi kõlas õigustamine ja julgustamine, mis nähtawasti nagu kõwa wiin pähe on hakanud. Tunnistatakse ju sealtpoolt, et õigus on seal pool, kus jõud on. Kahtlemata, ma isiklikult selle juures ei kahtle, on praegusel silmapilgul jõud paremal pool, jõud on nende ringkondade pool, kes seisawad endise siseministri seljataga. Seda tuntakse ja see on meelitanud kõrgele mänge.

Siseministri ülehoowawa jõuawalduse tagajärgedena tuleb nimetada ka seda, et suurelt osalt kodanikkudelt, nimelt töolistelt, kes kutseühingutesse koondatud, on wõimalus wõetud liitudes ja ühingutes tegutseda nii, nagu seda põhiseaduse § 18 õigustab. Wähe sellest, et ametiühisuste ruumid on läbi otsitud, nad on ka sulatud, ilma et selleks mingit tungiwat tarwidust oleks olnud. Nüüd on ka kutseühisused ilma wahet tegemata, ilma selgitamata, kelle wastu andmed on, ja kelle wastu mitte, kokku 229 töölisühisust, üle maa sulatud. Nähtawasti on selle otsarbe, — weel wiimasel tunnil enne lahkumist midagi korda saata, weel wiimasel tunnil enne lahkumist oma jõudu ja wõimu awaldada. On ju arusaadaw ka see, et wõim ja jõud wõib inimesi sellega edwistamisele meelitada.

Läbiotsimisel wõidi ära wiia, mida taheti — paberid ja raamatud, — wõidi ka inimesi, kelle wastu andmed olemas, eeluurimise alla wõtta, kuid sellest oli siseministril nähtawasti wähe.

Muidugi meie ei kahtle sellejuures, et Eestiski ringkonde leidub, kes ametiühisuste liikumise wastu eitawal seisukohal on, kes isegi seda õigeks kiidawad, kui ametiühisused jäädawalt sulutakse ja nende uuesti awamine ära keelatakse. Oma lühikeses nägemises ja arusaamatuses usuwad need inimesed, et selle läbi nende isiklikud päewakasud wõidawad. Kuid see on ainult pettepildi loomine. Riigiwõim aga ei wõi sarnaseid waateid, mis omased küll teatawate ringkondadele, jagada. Riigiwõim peab tegutsema põhiseaduses ettenähtud põhimõtetel, tema ei tohi kunagi erapoolik olla. On põhiseaduses ette nähtud kõigil kodanikkudel ühesugused õigused, siis ei tohi

ametnikud ega ministrid teisiti otsustada, ei tohi neid kergemeelselt rikkuda. Riigiwõimult oleme õigustatud nõudma, et ta terve rahwa huwisid kaitseb. Suurem osa Eesti rahwast on, kahtlemata, töödegew rahwas. Kui siis mõni wilumatu wõimukäsitaja teisiti toimetab, tuleb temale õige tee näidata, tuleb teda sundida seadust ja õiguslikku korda austama. Meil aga on tihti käidud teist rada. Korraldatakse isegi miitinguid maal, kus mõne poliitilise tegelase wäärsammud õigeks mõistetakse; weel enam — jõudu ja õnne soowitakse uute eksisammude astumiseks; weel enam — isegi kiidetakse õigeks need omameeste sammud, mis on toonud suuri majanduslikka ja poliitilisi raskusi kogu maale ja kogu rahwale, raskusi, mille likwideerimiseks tingimata mitmed ja mitmed aastad tarwis lähewad. Niikaugele on meie parempoolsed ringkonnad oma sõgeduses ja waimupimeduses jõudnud. Silmapilkne omakasu tumestab meele, häwitab wiimase kõlbluse kübemekese ja nii tehtakse maal siis heakskiitwad otsused sel ajal, kui esitajad tegelikka samme astuwad. Tehakse heakskiitwaid otsuseid ministrite osawõtmise kohta ärilistest ettevõtetest ja põhiseaduste rikkumise alal. Nõutakse isegi presidenti just nendelt alustelt wälja minnes, et õigustada neid wäärnähtusi ja sellejuures öeldakse, et waadake — teie ei saa maal ilma wallawinemata läbi ja kuidas wõib siis Eesti riik ilma presidendita läbi saada. Kui president oleks, siis neid küsimusi kullafondi äratarwitamise kohta ja põhiseaduse rikkumiste üle ülesse ei tõsetaks, sest kui nii tehakse, siis president ajaks Riigikogu laiali. Niisuguses õhkkonnas on wõimalikud õiguslikust korrast kõrwalkaldumised. Ja kui siia juurde lisada seda, et maal paremalt poolt külwatakse kawakindlalt waenu tööliste wastu, kes isegi praegu üleilmilise ja ka meie sisemise majandusliku kriisi tõttu on kõige raske mates elutingimustes ja kõige rängema tööpuuduse all kannatawad, kui paremalt poolt tehakse sihikindlat kihutustööd selle kõige wiltsamates tingimistes asuwa rahwakihi wastu, siis on arusaadaw ka ametiühisuste sulgumine. See peab olema lihtsalt järjekorraline looberite lõikamine oma partei meeste keskel, on aga sealjuures tegu, mida kuidagi ei saa riiklikkude tarwetega, riiklikkude wajaadustega põhjendada. Meil käidakse

ju sealpool põhimõtte järele, et tööliste ühinemist ei saa eitada, kuid on vaja tegelikult seadusi nii käsitada, et töölised seda õigust tarvitada ei saa. Ja nii siis leiame kõigi erakondade programmides, isegi kõige parempoolsemate, ka meie kogupõllumeeste kogude programmis, selle õiguse äramärkimist. Kuid tegelikus elus tahavad need parempoolsed erakonnad, kes riigi ja rahwa kahjuks senni Eesti riiki on walitsenud, neid põhiõigusi teiste rahwakihtide suhtes häwitada. Sarnane on mõtlemiswiis, mis praegu nähtawale tuleb meie parempoolsete erakondade keskel ja see ongi müüriks, mille wastu pörkawad kõik need protestid, mis õigusliku korra ja seaduste rikkumiste wastu siit kõnetoolilt tõstetud. See meie parempoolsete erakondade nõndanimetatud ühine hingeolu on ka see tegur, mis ikka enam ja enam põhiseaduse autoriteeti ja õiguslikku korda, ning ühtlasi ka demokraatliku Eesti wabariigi aluseid õõnestab, tehes seda tagajärjerikkamalt, kui ükski kommunistlik kihutustöö. See ongi õieti see suur tegur, mis meil esile toob kommunistliku liikumise ikka kaswawamal ja suuremal kujul. Ka ametiühisuste sulgumine on annud ainult eitawaid tagajärgi riiklikust seisukohast waadates.

Oma kurikuulsas jutuaajamises ajakirjanikkudega sellel õnnetumal kolmapäewal, 30. jaanuaril, mis wälisministrile nii palju mitte just kõige mugawamat ja kõige armsamat tööd andis, ütles küll härra siseminister Einbund — see endine „Karskuse Sõbra“, kui tööliste ulualuse tegelane järgmist: „Lõpuks pean kateooriliselt toonitama, et ettewõetud sammud ei ole mitte ette wõetud töölisliikumise ega ka eriti professionaallikumise wastu. Usun, et Eesti töölisel pooldawad töölisliikumist, mis mitte ei ole sihitud riigikorra wägiwaldsele kukutamisele, waid oma kutseliste huwide kaitsemisele tööandjate wastu. See, mis töölisliikumises senni sündis, on sündinud suuremalt osalt wõõra mõju all ja wõõra raha toetamisel.“ See oletus on iseloomulik selle poolest, et ta lõpp sööb alguse ära. Härra siseminister, kes alguses ütleb, et tema poolt ettewõetud sammud ei ole mitte ette wõetud töölisliikumise ja eriti professionaallikumise wastu, wõtab — wüimastes lausetes järsu seisukoha Eesti tööliste ja ametiühisusliku liikumise wastu. Eitab seda täiesti, ilma et tal ametiühi-

suste tegewuse kohta üldiselt midagi eitawat ette tuua oleks.

See süüdistusmaterjaal, millega warem on esinetud, käib peaasjalikult mingisuguse pörandaaluse partei ja mõne awaliku partei ning nende tegelaste kohta, kes muu hulgas ka ametiühisustes olawat püüdnud töötada. Et mõni ametiühisustest oma tegewusega oleks püüdnud wägiwaldselt riigikorda kukutada, seda pole senni tõendatud. Ka meil on ametiühisustes, kellel 15—20 aastane ajalugu seljataga, igasuguste poliitiliste waadetega inimesi: kommunistidega alates ja erapooletutega lõpetades. Ei ole ka meie ametiühisused püüdnud riigikorda kukutada, waid koondada kutsete järele töölisi, et just kõigepealt ühisel jõul kaitsta endid tööandjate ühendatud jõu wastu, sest wastasel korral surutakse tööliste olukord weel madalamale, paisatakse töötawad hulgad weel suuremasse wiletsusse, hädasse ja orjusesse, kui nad praegu on. Sisuliselt on ametiühisuslik liikumine ka meil sarnane, mida ükski kultuurinimene eitada ei saa. Tal on suured kultuurilised ja sotsiaalsed ülesanded. Siseminister aga nõuab oma jutuaajamises, et töölisel peaksid anduma „waid oma kutseliste huwide kaitsemisele tööandjate wastu.“ Nii oleks siis härra siseminister Einbund'i arusaamise ja arwamise järele Eestis rahwas kahte ossa jagatud: 1) ühelpool nemad, põllumeestekogud, kellel õigus isegi põllumajanduslikkude abirahadega kursustel poliitikat teha, 2) teiselpool aga töötaw rahwas, kes peab piirduma ainult oma kutseliste huwide kaitsemisega ja sedagi ainult tööandjate wastu. See on haruldane mõtlemiswiis siseministri poolt ja seda tuleb Riigikogu stenogrammides tulewastele põlwedelegi jäädwustada. Tegelikult on aga lugu nii ja seda igalpool, et ükski professionaallühisus ei wõi ära öelda poliitilisest programmist ja poliitilisest wõitlusest. Et kätte saada ja kindlustada oma majanduslikku seisukorda, peab professionaallikumine kõige enne püüdma kindlustada organiseerimise-, koosolekute- ja trükiwabadust, peab püüdma ka kohti parlamendis, ja see on ometi poliitiline wõitlus, mida ei saa suruda siseministri poolt kättenäidatud raamidesse. Saksa töölistejuht August Bebel on öelnud, et „parteioliitika ja usulised küsimused peawad kutseühisustele wõõrad olema, kuid seda energilise-

malt tuleb ajada tööliste poliitikat. See, kes ütleb, et ametiühisustel tuleb poliitikat hoiduda, teeb neile rängasti kahju, sest tõesti mõtetu on arwata, et nemad puhtprofessionaalse tööga saaksid neid tagajärgi kätte, mis nemad tahawad kätte saada ja peawad kätte saama. Nii ei ole töölisliikumise otsekoheseks ülesandeks mitte ainult selle ärahoidmine, et tööliste suurt rahwa osa majanduslikult alla ei surutaks, waid ta peaks walwel olema ja wõitlema ka kodaniku põhiõiguste ja wabaduse eest. Eestis on töölisliikumise ülesandeks ka õigusliku korra kaitsemine, mille wastu paremalt poolt wahet pidamata sõjakäike peetakse. Meie oludes, kus koolid ja sotsiaalkinnituse seadused weel puudulikud, on ametiühisustel ka erakorralised ülesanded täita: oma liigete haridusliku tasapinna tõstmine ja liigetele haiguse- surma ja töötaoleku ajal abiandmine. Need on kõrwalised ülesanded. Ärgu härra siseminister kunagi lootku, et töölisliikumine, kui ta elujõuline tahab olla, wõiks püsida tema poolt, see on härra siseministri poolt kättenäidatud piirides. Sarnane nõudmine ja piiramine ei ole õigustatud, see oleks ühelt osalt kodanikkudelt põhiseaduses ettenähtud õiguste ärawõtmine.

Kui ametiühisuste liikumine elujõuline on, siis saab ta ka neist ajutistest raskustest kindlasti üle. Ja mina usun, et ta elujõuline on. Isegi Saksa okkupatsiooni ajal, Eesti riigi rajamise päewil, iseseiswuse wõitluse päewil, ei tarwitatud meie ametiühisuste wastu sarnaseid abinõusid, nagu neid nüüd on käsitanud härra siseminister. Härra siseministri tegewus tuletab meelde 1878 a. järgmisi aastaid Saksamaal, kus sotsialistide wastu wõitlemise tähe all olid sulatud töölisühisused, mõni üksik wälja arwatud, ja kus 1878 ja 1879 a. polnud ühtegi tööliste awalikku koosolekut. Tagajärjed olid siin need, et 1881 a. oli sotsiaaldemokraatidel walijaid 312.000, 1887 a. 763.000, ja 1890 aastal 1.427.300. Niisugused olid siis tagajärjed ja ma usun, et ka siin saadakse samu tagajärgi, aga ainult kommunistide suhtes. Kommunistide arw saab järjest kindlasti kaswama, kui sarnaseid abinõusid edasi tarwitatakse. (J. Soots, põl.: Kui kommunistide arw kaswaks, siis kaswaks ta teie arwel. — J. Piiskar, is.: Härra Soots on ju kommunistide eriteadlane.) Et Teie arwel, härra

Soots, ükski erakond enam ei kaswa, selles olen ma kindel. Mis tagajärgi andsid ka kõik need seadused ja määrused, mis 1905 aasta sündmuste tagajärjel tsaariwõimu kindlustamiseks Wenemaal maksma pandi, selle tunnistajaks olete teie kõik. Teie olete näinud, kuhu need abinõud Wenemaad on aidanud wiia. Wene walitsus ise ära nähes, et sarnaste abinõudega ei saa sihile, hiljem loobus erakorralistest määrustest ja reeglitest, mida nüüd Eestis äratub uuesti surnust üles demokraatliku riigi siseminister. Mis on siis sündinud? Härra siseminister oleks pidanud, kui riiki hädaoht ähwardas, tulema ja Riigikogule seda ütleva. Kuid midagi pole kindlaks tehtud, peale üksikute isikute tegewuse paljastuse. See on ometi suur sündmus, kui 229 töölisühisust üle maa kinni sulutakse, siis peab ju riiki mingisugune suur hädaoht waritsema ja rahwaesitusel oleks õigus olnud ka seda teada saada. Kuid härra siseminister on waikinud ja tegutsenud. Kuid ka midagi pole kindlaks tehtud, midagi pole olnud ja riiki ei ole midagi ähwardanud. Mina ei ole mitte kange käe tarwitamise wastu, kui seda kanget kätt õigel ajal ja õigel kohal tehakse ning põhjendatud järeldaalumistel tarwitatakse. Kuid nüüd peab tunnistama igauks, et seda ei ole põhjendatult tarwitatud.

Igauks, kes omale Bismarcki sotsialistide wastu wõitlemise seadust wankumata juhteks wõtab, ei ole kaugeltki weel isegi mitte pisi-Bismarck. Igauks, kes töölisühisustele tahab kaela ümber siduda Stolõpini kaelasidet, ei ole kaugeltki ise weel mitte pisi-Stolõpingi.

Rahulikul ajal, ilma põhjusega äärmiste surweabinõude tarwitamine ükskõik missuguste wõimumeeste poolt, tuletab meelde inimesi, kes lõhkumise tujusse on sattunud.

Härra siseminister toetab oma tegewust ajutiste reeglite peale seltside ja ühisuste asjus, nimelt nõndanimetatud kuritegude ärahoidmise ja takistamise seaduse peale, mis 1905 a. segaduste tagajärjel wälja antud ja missugused seadused mõnesugused õigused andsid Wene kuberneridele ja linnapeadele. Minu arwates ei ole neid õigusi meie siseministril juba sellepärast, et meie riigis peaks teistsugune waim walitsema, kui endises Wene riigis, kus tegutses riigiwõim kuberneride ja linnapeade kaudu. Kui pea-

liskaudselt on õieti sealt poolt talitatud selle paragrahwi otsimise juures, näitab see asjaolu, et aluseks on võetud kuritegude ärahoidmise ja takistamise seadus, missugune seadus aga hiljem 1916 a. hoopis uue nimetuse sai, nimelt kannab tema „heakorra ja julgeoleku seaduse“ nime. Härra siseministril on aga nähtavasti nii suur rutt olnud, et ta nimetatud seadust on isegi wanas redaktsioonis tarwitanud. (K. Einbund, põl.: Kas see uus teistsugune on?) Uus ei ole küll teistsugune, kuid loomulik on, et Teie oleksite pidanud seda uut redaktsiooni käsitama. Nüüd on ametiühisused sulutud üle terve maa. Et see ilma kaalumata on sündinud, näitab see asjaolu, et sulutud on ka need ametiühisused, kes kunagi pole ühises wäerinnas olnud ja kelle esitajad kongressil, kui see Tallinnas ära peeti, wastasrinda asusid ja sealt ära teisale läksid, nagu härra Temant 1905 a. Sulutud on ühisused, kes koos seisawad kõige riigitruumatest kodanikkudest ja kelle wastu puuduwad igasugused süüdistused. Sulutud on ka ühisused, kes üldse pole tegutsenud, weel vähem ühisest wäerinnast wõi nende kongressidest osa wõtnud. Kui härra siseministril mingisuguseid andmeid kutseühisuste üle käes oli, siis oleks tema wõinud need ühisused kohtu kätte anda ja ära oodata kohtuotsust. Siis oleks kõik süüdlased saanud wastutusele võetud seaduslik korras. Kuid nähtawasti ei olnud need andmed sedawõrd kaaluwad, et härra siseministril oleks lootust olnud neid ühe osagi ühisuste wastu tarwilikult kasutada ja sellepärast on tema abiks wõtnud oma administratiiwwõimu.

Kuigi mõnes ühisuses mõni kommunist on ka liige olnud ja tema wastu süüdistust on, ega siis sellepärast ei wõi karistada terwet töölisliikumist Eestis. Kui mõni põllumeeste rühma liige, kes I Riigikogus oma ministrit nii wäga kaitses, et opositsiooni ähwardas ilma karistamata aknast wälja wisata, hiljem oma ülekeewas austuses ja suures armastuses ministri allkirja järel tehes wekslit wõltis ja sisse kukkus, ega siis kellelgi meelde ei tule selle eest süüdistada terwet rühma. Niisamuti ei ole ka mingisugust õigust ametiühisusi wastutawaks teha üksikute isikute tegewuse eest. Kui mõne üksiku isiku kohta süüdistusi on, ega siis nende eest wõi wastutusele

wõtta ja karistada terwet töölisliikumist, ametiühisuslikku liikumist Eestis. Kui näiteks mõni isik kuulub kuskile parteisse, on tähtsal kohal poliitilises wõi awalikus elus ja tema nimele pannakse panka teatawad aktsiad ja hiljem, kui see awalikuks tuleb, see mees ütleb, et mina ei tea, kuidas need aktsiad sinna on saanud, siis ei wõi sellest sugugi järeldust tegema hakata, et kõik, kes sinna kilda kuuluwad, sarnasel wiisil aktsiaid saawad. See on üksik nähtus ja niisuguseid üksikuid nähtusi ei saa üldistada.

Kui aga ametiühisuste ruumid sulutakse sellepärast, et on kindlaks tehtud kuskil mõni põrandaalune organisatsioon, siis on see lubamata. Meil on ju ka ajalehti, mis parempoolseid otse ässitawad, ja kes selles, kui tööliklassi õigusi kaitsetakse, näewad kommunistidele wabaduse nõudmist riigikorra kukutamiseks. Sarnased wäited meie awalikus arwamises ei kannata mingit arwustust wälja, waid tunnistawad ainult, kui jõuwaesed meie parempoolsed on. Nemad ei saa isegi oma ajalehtede toimetajate kohtadele sarnaseid isikuid, kes üldse esiteks mõelda, ja teiseks, riiklikust seisukohast poliitilisi küsimusi waadelda suudawad, ja sellepärast alati omal nõnda öelda Tiibuse Jaagu prillid ees hoiawad. Parempoolsete awalikku arwamist teewad tihti inimesed, kes ise waimliselt ja kõlbliselt haruldaselt madalal seisawad ja sellepärast igasuguseid korrupsioonilisi nähtusi kaitsewad. Rahwaesitus ei wõi aga ennast neist awaliku arwamise esitajatest kunagi eksitada lasta. Rahwaesitus peab walwama ka selle järele, et põhiseadust austataks. Siseministri tegewusega aga häwitatakse kodanikkude keskel lugupidamine seadusliku kaitse autoriteedi wastu. Sarnased surweabinõud, mida siseminister käsitanud ametiühisusi ja nende ruume sulgudes, toowad juurde poolehoidu neile, kelle wastu wõitlemise tähe all seda kõike tehakse. Tähendab: Saadakse wastupidiseid tagajärgi.

Sellepärast loodan mina, et need erakonnad, kes on oma programmi wõtnud õigusliku korra kaitsmise ja kodanikkude põhiõigused, ja seda ausasti tahawad pidada, need erakonnad, kes ametiühisuslikku liikumist põhimõttelikult ei eita, toetawad seda arupärimist. On ju ometi kaks isesja — põrandaaluste organisatsioonide wastu wõitlemine ja ametiühisuste tegewuse sulgumine. Wii-

maste awalikku tegewust halwates ja takistades loodakse ainult pinda põrandaalusele liikumisele. Ma usun ka, et need rühmad, kes senni kõige oma ihu ja hingega otse pimedast peast siseministri igat sammu on walmis kaitsma olnud, lasewad vähemalt walitsust ütelda, kuidas on lugu selle sündmusega ja missugused olid need andmed ja tõendused, mis seda sündmust wõimaldasid. Sellepärast loodan, et seda arupärimist üle 25 rahwasaadiku toetab. Kui seda aga siiski ei tehta, siis tunnistab see ainult üht: Sõjakäik on ette wõetud mitte kommunistlikkude organisatsioonide waid ametiühisusliku liikumise wastu, ja seda mitte ainult endise siseministri poolt. Ma tahan siiski uskuda, et see wiimane oletus õige ei ole.

Juhataja K. Wirma: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Põllumeeste rühmal ei ole põhjust selle arupärimise-ettepaneku poolt hääletada järgmisel põhjusel: Meie teame, et makswate seaduste järele siseministril mitte õigust ei ole seltsisid, ühinguid ja nende liite sulguda. Makswa õiguse järele on see õigus antud kohtule, ja weel rohkem, kohtule on see kohustus peale pandud, kui seltside, ühingute ja nende liitude tegewuses kas kriminaalseaduste wastane olek, wõi lausa kuritegeline awaldus ilmsiks tuleb. Praegusel korral ei ole meil vähematki põhjust arwamisel olla, et kõnealolewate ühisuste ja nende liitude sulgumine kohtu korras mitte täieliku erapooletuse ja ettewaatusega ei ole sündinud. Meil ei ole põhjust selle juures kahtluse awaldamiseks. Meie teame, et wiimase kommunistide arreteerimise juures ilmsiks tulid tähtsad asjaolud, mis sundisid mitte ainult kodanikkude wastutusele wõtmise, kes Riigikogu liikmed ei ole, waid mis sundisid isegi Riigikogu wälja andma oma liikmeid kohtulikule wastutusele wõtmiseks. Riigikogu on awalikult tunnistanud, et meil on tegutsemas organisatsioonid kriminaalseaduste wastastena, tegutsemas organisatsioonid, mis enesele ülesandeks on teinud makswa riigikorra kukutamise, ja Riigikogu seda tunnistades on tarwilikuks pidanud liikmeid, kes nendes organisatsioonides tegewuses on olnud, kohtule wälja anda nende wastutusele wõtmiseks. Üht-

lasi on meil ka teada, et kohtu-uuriijate poolt peeti eeluurimise staadiumis kunni senniajani kõik need kuritegeliseks tunnistatud organisatsioonid seismasolewatenä. Nende asjaajamine oli pitseeritud, samuti ka nende ruumid jne. Siseminister, praegusel korral andes nende ühingu ja seltside otsustamise kohtu kätte, pole muud teinud, kui fikseerinud selle korra, mis kohtu-uuriijate poolt juba fikseeritud oli, ja nüüd kohus peab lõpulikult otsustama, kas need on kuritegelised organisatsioonid wõi mitte.

Juhataja K. Wirma: (Häälata takse.) Arupärimist toetawad 30 Riigikogu liiget, arupärimine on wastu wõetud.

3. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogurühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele ametiühisuste ruumide sulgumise asjus. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Wabariigi Walitsusele ametiühisuste ruumide sulgumise asjus. Ühenduses siseministri korraldusel kaitsepolitsei poolt 21. jaanuaril s. a. üle kogu riigi toimepandud ametiühisuste juhtiwate

tegelaste kinniwõtmisega ja ruumide läbiotsimisega, said peale ühisuste waranduste (dokumentide, kirjawahetuse, protokolliraamatute, nimekirjade, lippude, loosungite jne.) ärawõtmist weel ametiühisuste ja nende kesknõukogude ruumid kinni pitseeritud. Olgugi, et sellest ligi poolteist kuud möödas, ei ole ruumid senniajani awatud.

Selle läbi on wõimatuks tehtud ametiühisustel oma tegewust jätkata; sideme puudumise tõttu liigete wahel ei ole isegi wõimalik koosolekuid kokku kutsuda arreteeritud tegelaste asemele uute juhatusel liigete walimiseks. Ometi on ühisused ise registreeritud wastawate kohtuasutuste poolt, senniajani sulgumata ja üksikute tegelaste kinniwõtmine ei tohiks põhjuseks olla ühisuste tegewuse katkestamiseks.

Põhiseaduse § 18, mis kõneleb Eesti kodanikkude põhiõigustest, kindlustab ühingutesse ja liitudesse koondumise wabaduse. Ainult seadus wõib seda õigust piirata awaliku julgeoleku huwides. Seadus ei näe üldse ette ruumide arreteerimist ja kinnipitseerimist määramata ajaks. Tsaariaegsete seaduste järele

wõis läbiotsimisel ainult paberid kinni pitseerida (Kriminaal kohtupid. sead. §§ 1035² ja 258) Põhiseaduse § 10, mis korteri puutumatuses räägib, näeb erakordadel ette ainult läbiotsimisi, mitte aga kinnipitseerimist.

Seega on siseminister ja kaitsepolitsei oma wõimupiiridest üle astunud ja põhiseadust rikkunud.

* Nõuame seletust Wabariigi Walitsuselt:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada siseministri ja kaitsepolitsei tegevus ametiühisuste ruumide sulgumise asjas?

2) Mida kawatseb Wabariigi Walitsus teha põhiseadusega kindlustatud õigusliku korra jalale seadmiseks?

3) Kas kawatseb Wabariigi Walitsus süüdlasi wõimupiiridest üleastumise eest wastutusele wõtta?

Tallinn, 4. märtsil 1924 a.

L. Johanson,
A. Jõeäär,
A. Kärner.“)

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ametiühisuste ruumid suluti enne, kui ühisused ise kinni pandi. Ametiühisuste ruumides pandi läbiotsimine toime ja ruumides peale seda ametiühisustel enam tegutseda ei lastud. Läbiotsimisel oleks wõidud ära wiia materjalid, mis tarwis, kuid mingit õigust ega seaduslikku alust ei olnud siseministril ametiühisuste ruume, mis neile linnawalitsuse poolt antud, sulguda. Et sellel seaduslikku alust ei ole, tõendab juba see, et need wõimud, kes selle juures tegutsesid, süüdi üksteise peale ajawad. Üks ütleb, et tema ei ole sulgunud, teine — et tema ka ei ole. (K. Einbund, põl.: Tehti seda kohtupidamise korras.) Teie peaksite seda ka natukene rohkem tundma ja austama, siis Teie oma määrustega ei ruttaks mitte sellest kohtupidamise korrast ette. Siseministril ei olnud mingit õigust neid ruume sulguda. Ametiühisused, kes registreeritud ja kellel õigus töötamiseks, on õigustatud neid ruume tarwitama. Kui seda aga siiski siseministri poolt on takistatud, siis on see jällegi seaduswastane tegu, mille kohta Riigikogul tarwis seisukohta wõtta. Ja sellepärast loodan mina, et ka see arupärimise-ettepanek wastu wõetakse, kui

üks osa sellest küsimusest, mis endine arupärimise-ettepanek puudutas. Ja kui siis ükskord wastamine tuleb, siis on wõimalus neid mõlemaid ühe päewakorrapunkti alla liita.

Juhataja **K. Wirma**: (Häälata take.) Arupärimist toetawad 30 Riigikogu liiget, arupärimine on wastu wõetud.

4. Riigi 1924 a. Arutamisel on kohtueelarwe — II ministeeriumi eelarwe lugemisel. osa. Järjekorras on sõna rkl. Juhkam'il, — teda ei ole kohal; siis on sõna järjekorras rkl. Kornel'il — teda ei ole kohal. Sõna on järjekorras rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Praegusel puhul wõtan sõna täiesti isiklikult ja tahan wäljendada ainult neid waateid, mis minu isiklikult seisukohalt siin kaalumisele wõiksid tulla. Sennine siseminister rkl. Einbund on eile pikemas kõnes selgitanud neid põhjusi, mille pärast meil tuleks kriminaalpolitsei ühendada üldpolitseiga ja poliitilise politseiga ühise juhatuse alla. Sellejuures on tema tegelikku olukorda arwesse wõttes nii-palju järele leppinud, et Riigikogu kohtuministeeriumi eelarwet mitte ei peaks nii wastu wõtma, et ainult nelja kuu jaoks oleks eelarwes summasid olemas sennise korra järele tegutsemiseks, waid vähemalt augustini peaks eelarwe sennisel kujul heaks kiidetama. Wõimalikul korral aga aasta lõpuni, et siis uus walitsus wõiks reformi kriminaalpolitsei korraldamise alal läbi wiia. Üldised juhtmõtted, mida rkl. härra Einbund selle juures puudutas, on enamasti kõik niisugused, et nende wastu ei ole tarwis waidlema hakata. Siin aga ei saa mitte mööda minna mõnedest eriülesannetest, mis kriminaalpolitseil on, ja nende eriülesannete järele peab ka tema organisatsioon, niisama ka alluwus kujunema.

Mina wõtaksin lähtekohaks kõigepealt kuritegewuse wastu wõitlemise ülemääralise edukuse ja wiljakuse nõude ühes awaliku julgeoleku ja kodanikkude wabaduse kindlustuse tarbega. Teises järjekorras tuleks jõu ja kulude äärmine kokkuhoid. Selle järele peaks kujunema kõige otstarbekohasem korraldus ehk organisatsioon, eriti kohtuliku eeluurimise uuen-duse mõttes. Siin on kõneldud iseäranis eel-

arwe kokkuhoidmise seisukohalt, aga see ei taha mitte õige olla, et meie esirinda nihutame ainult eelarwe kokkuhoidmise küsimuse. Meie peame muidugi äärmiselt kokkuhoidlikud olema, aga neis asjades, mis hädatarvilikud ehk isegi ainult kasulikud, ei tohi meie mitte uisapäisa ega ülearu kokku hoidma hakata, muidu kaotame sisuliselt palju rohkem. Riigi eelarwe walmistamisel peab esimeseks ja pealähtekohaks olema, et produktiiv wõi wiljakaid kulusid wõimalikult katsutakse tõsta, aga wiljatuid kulusid äärmiselt kokku hoida.

Niipea, kui selgub, et kriminaal-uurimise korraldus nõuab üldistes huwides teatawaid kulusid, siis ei tohiks mitte alla tarwiliku alammäära minna, ilma et üldisele asjale kahju tehakse. Ja seal on nüüd wäga küsitaw, kas siis meil on praegu eelarwe korras wõimalik seda küsimust otsustada, missugune korraldus kriminaalpolitsei peaks olema.

Osalt on juba siin üles seatud seisukoht, et meie wõime selle küsimuse ära otsustada, ilma et meil tarwis oleks kohtutegelaste seisukohta küsimagi hakata, kohtutegelastel olewat muudegi asjadega küllalt tegemist. Siin peaks just ümberpöördukt lugu olema. Politsei ülesanded ja korraldus on kõige rohkem tuttawad just kohtutegelastele ja nemad tunnewad rahwuslikku huwi, mis meie kohtul eeluurimise alal on, kõige paremini. Ilma nende mõjuwõimsa arwamise ärakuulamiseta ei tohiks seda küsimust ära otsustada. Tahetakse seda teha, siis pööratakse asjad kõik ümber. Niipalju aga, kui nüüd kuulda, on kõik kohtutegelased, niipalju kui nemad enast on saanud awaldata, selle wastu, et nüüd nii uisapäisa eelarwe korras see suur küsimus ära otsustatakse. Sellepärast on algusest saadik tarwis ettewaastust.

Tõepoolest on meil ka kohtuliku eeluurimise alal käimas uuenduse mõte, meil on reformid kawatsusel. Kui kohtuliku eeluurimise asja seatakse uuele alusele, siis läheks kriminaalpolitsei küsimus sellega ka sootu teiseks. Siin on kõneldud sellest, kuidas kohtulik eeluurimine wäga hästi kriminaalpolitsei kasutamist võimaldab, kui kriminaalpolitsei on teise ministeeriumi all, ühise juhatuses all teiste politseidega, üld- ja kaitsepolitseiga. Meil on aga sellepoolest wäga häid kogemusi niihästi Wene ajast kui ka teistest aegadest.

Kohtulik eeluurimine erineb õieti kahte peaosasse: 1) kuritegewuse jälgimine ja 2) kohtulik eeluurimine ise. Kuritegewuse jälgimise wõib osa wõtta üldpolitsei, tema kaastegewus on isegi tarwilik, tarbekorral isegi poliitiline politsei kui ta ühendatud on kriminaalpolitseiga. Sellejuures wõiks wäga hästi ära kasutada üldpolitsei orgaane koha peal. Ja tulebki ära kasutada. Sest meil ei ole muidu mitte wõimalust koha peale pääseda ilma kriminaalpolitsei abita, et rutulikult toimetada. Iseasi on aga, kas saadakse kohtulikku eeluurimist toimetada ainult sennisel wiisil.

Wene ajal on Aleksander II kohtupidamise seadused olnud õieti eeskujulikud kogu kultuur-ilmal. Selleaegsed kriminalistid tunnistasid heal meelel, et Aleksander II kohtupidamise seadused on kriminaalteaduse uuemate nõuete järele wälja arenenud. Seal oli suureks uuenduseks just see, et kohtulik eeluurimine anti eriorganide, see on kohtu-uurijate kätte, kellele muretseti kohtutegelaste rippumatus ja puutumatus. Endine Wene olukord oli niisugune, et Wenemaal korruptsioon, igasuguse meelega järele talitamine, teatawate ringkondade surwe all tegutsemine ka kuritegewuse jälgimise alal maad oli wõtnud. Awalikus elus oli õieti kuritegewus niikaugele läinud, et ei saadud enam puhastada riigi walitsemise aparati kõige halwematest ollustest. Sellepärast oli see õieti suur samm edasi, kui loodi kohtu-uurijate instituut, kes ei rippunud ära kohtu ülemusest, ei seisnud administratsiooni wõimu all ei alluwuse, ega surweawalduse poolest. Teie teate, kudas wahe endise ja uue korralduse wahel nii suur oli, et tekkis suuri kokkupõrkeid administratsiooni-wõimu, õieti walitsewa kihi huwide wahel ühelt poolt ja kohtu-uurimise huwide wahel teiselt poolt. Üksikud kohtu-uurijad, kes andusid oma kõrgetele ülesannetele täie hingega, wõisid kohtuniku rippumatuses tegutseda täie edukusega, awalikuks tehes kuritegusid isegi kõrgema seltskonna keskel, walitsewa kihi tähtsate esitajate hulgas. Kui tuli administratiiv surwe nende peale ülemalt poolt, siis ei hoolinud nemad sellest midagi. Iseäranis Wolga mail oli paar kohtu-uurijat, kes paljastasid walitsewate ringkondade pahesid ja kuritegusid, iseäranis ameti-alal sedawõrd, et kõrgem walitsew kiht ärewusesse sattus kunni pealinnani. Pandi kõik rattad

käima, et aga seisma panna kohtulikku eeluurimist, et paljastusi mitte nii kaugele minna lasta, et sellest awalik skandaal tekiks. Kohtu-uurijad täitsid siiski oma ülesandeid. Selle tagajärg oli, et katsuti kohtu-uurijate iseseiswust kärpida. Ei nimetatud enam mitte kohtu-uurijaid, waid peajasjalikult ainult kohtu-uurijate kohustetäitjaid. Kohtu-uurijate kohustetäitjad olid aga kohtuministri, kui kindral-prokurööri mõju all. Kohtuministri kaudu saadi ka wäljaspoolt mõju awalada. Selle tagajärjeks oli, et kohtu-uurijate instituut oma suurest awalik-õiguslikust ja õieti rahwuslikust tähtsusest palju kaotas. Ei saanud ta mitte enam selle iseseiswusega ja kindlusega wälja astuda kuritegewuse uurimisel ja awalikuks tegemisel. Pärastpoole, kui Wenemaa kohus kõige pealekäimise peale waatamata ikkagi nii palju iseseiswust ja rippumatust üles näitas, et walitsewad kihid eneste omahuwilises tegutsemises endid kitsendatud tundsid, katsuti kohtuminister Murawjewi ajal iseäranis kohtu rippumatust ja kohtuniku iseseiswust kitsendada, mitte ainult selleks, et wahest kõrgemates kohtu instantsides õigusemõistmine mitte nii ei kujuneks, nagu see walitsewa kihi huwidele soowimata, waid selle läbi katsuti ka surweabinõusid maksma panna kunni kohtuliku eeluurimisealani. Et see Wenemaa kohtuilmas suurt sisemist pahameelt ja wastuseisemist esile kutsus, teawad kõik, kes kohtuilmale sellel ajal ligemal seisid. Wõib öelda, et see tunne selle tagajärjel tekkis, et mitte ainult poliitilistes protsessides, waid isegi lihtsa kuritegewuse eeluurimise alal mõjuwõimsate ringkondade huwid sel teel esile tikkusid. See pahandas elupõliseid kohtunikka kõige enam, et ei saadud mitte tabada inimesi, kellel oli ühiskondlikult ehk poliitiliselt kõrge koht, sel korral, kui nemad olid seaduse ja õiguse wastu eksinud. Teiselt poolt pahandas see just Wene kohtutegelasi, kes olid harjunud aastakümned teatawas iseseiswuses ja enesetundes tegutsema. Pahandas see asjaolu, et ei olnud mitte kindlustust selle poolest, kas saadakse kuritegewuse jälgimisel tegutseda erapooletult, nõnda et kellegi huwid ei kannataks. Kohtuwõimude rippumatuse wähenemises awalduks kodanikutunde haawamine. Tungiti erapooletu tegutsemise alale, mis kohtuliku eeluurimise juures kõige tähtsam.

Meil ei wõi mingisugust wälissurwet olla kohtutegewuse peale, niikaua, kui meil põhiseaduse mõtteid austatakse ja nende järele käiakse. Ometi on isegi siis, kui need riigiellundid, kelle kätte on usaldatud kohtuliku eeluurimise hell asi, mitte nõnda ei tegutse, nagu asja huwi seda nõuab ja mitte wälise surwe all ei eksi, waid oma sisemise saamatuse puudulikkuse tõttu — just siin see külg, mis meil kriminaalpolitsei waatlemisel eriti tähtis on.

Wenemaal oli isegi siis, kui kohtu-uurijate instituut sai iseseiswalt tegutseda, kohtuliku eeluurimise huwi halwasti kindlustatud selle poolest, et kohtuliku eeluurimise eelastmel — jälgimise alal — tegutsemas oli peajasjalikult üldpolitsei. Ei wõi mitte öelda, et üldpolitsei selle juures oleks ikka mingisuguse wälise surwe all tegutsenud, et tema wast ikka sihilikult oleks juhitud olnud selle poole, et nõndanimetatud „dosnanie“ asjus nõnda tegutseda, nagu seda ei oleks nõudnud tõsine õigusemõistmine. Lihtsalt, wäga hädaohtlik oli kohtuliku eeluurimise seisukohalt see, et inimesed, kes selle esialgse järeлкуulamise alal tegutsesid, ei olnud mitte kwalifitseeritud. Mitte ainult, et neil tarwilik eriline kutsewalmistus puudus, waid hingeolu oli neil teine, kui seda nõuab kohtulik eeluurimine. Kui teie waatlete prokuratuuri instituuti, siis näete, kuidas tema põhinõudmistest on läbi käimas juhtmõte, et prokuratuur ei tohi olla mitte ainult süüdistaja, waid tema peab ka kaitsja olema; tema peab seaduslikkuse üle walwaja olema. Nii-samasugune põhihele peab läbi käima ka kohtulikust eeluurimisest. Ei tohi mitte ainult süüdistada, ei tohi mitte ainult iga hinna eest katsuda kedagi süüdistatawat kimpu ajada, waid peab katsuma wõimalikult objektiivselt, erapooletult ja asjalikult tõtt kätte saada, et mitte ükski ülekohtuselt ei kannataks. Kodanikkude julgeoleku seisukohalt on tähtis, et kaelakohtulik wõim mitte ei tabaks inimesi ilma põhjusteta. Mitte ainult isiklik wabadus, mis seal kaotsi wõiks minna, waid juba wabadustunne, aus nimi, ühiskondlik seisukord — need on kaalu peal, kui ainult mõni wäikene samm wääratakse.

Kuidas on aga lugu siis, kui üldpolitsei on jälgimas kuritegewust. Kui enam wõi vähem wõhikud, kellel on ülesandeks ruttu tegutseda, saawad õiguse

sisse tungida kodanikkude kõrgemate huwide piirkonda, ja nendel on teataw püüdlikkus tabada iga hinna eest seda, mis seal otsitakse, teataw sihilikkus ruttu ja edukalt tegutseda, et ülemuse silmis teeneid omandada, ehk end ülepea näidata — siis awatleb see iseäranis politseiorgaane sellele, et katsutakse iga hinna eest süüdistada. (A. Jõeäär, sd.: Kriminaalpolitsei teeb seda sama.) Kõnelen seda oma praksisest, ehk küll see mul üle 28 aasta tagasi on. Olen ise kohtu-uuriija kohustetäitja olnud ja tean, kuidas sellega lugu oli. Ei kõnele ma mitte kuulmise järele. Wõin Teile öelda, et kohtu-uurijad olid algusest saadik ikka teatawas eelarwamises politsei „dosnanie“ wastu. Ja kes seda mitte ei olnud, see kukkus enamasti ikka sisse. Enamasti juhtus ikka, et oli liialdatud, wõi süüdistus sihilikult seatud. Mõni wäike wirwendus oli natukene rohkem wärwitud, kui asi ise seda wäärt oli. Kui lasti mõni asi kergemini läbi, siis pidi seda pärast kahetsema. (L. Johanson, sd.: Aga seda sama teeb ka meie kriminaalpolitsei.) Oodake nüüd, see tuleb pärastpoole. (W. Linnamägi, krst.: Kriminaalpolitsei on Teile arwamise järele inglid. — L. Johanson, sd.: Inglid on taewas, aga mitte maa peal.) Mina kellegi inglitegija ei ole; kui aga keegi neid teha tahab, siis on see tema oma asi... Lugu on nii, et meie kohtuliku eeluurimise alal üldpolitsei, ehk ka kaitsepolitsei tööjõudu ära kasutades peame selle eest hoolitsema, et ta piirduks peajasjalikult jälgimise alaga; aga nõnda, et tema ka siin ei saaks tegutseda üle määra.

Praegu on, nagu öeldud, meie kohtutegelaste hulgas otsimise aeg. Reformi püüded ei ole ka kohtuliku eeluurimise alal weel wälja kujunenud kindlateks hüüdsõnadeks, aga see otsimine awaldab end juba sellepoolet, et kõneldakse kohtuliku eeluurimise reformist. Kohtulikku eeluurimist on mõned soowitanud nõnda uuendada, et kõik eeluurimise tegewus peaks minema kohtu-uuriija kätte. Sest meie saame ülikoolist warsti niipalju juriste, et meil kohtu-uurimise tegelasi küllalt oleks. Kohtu-uurimise tegelasi, kellel on teataw wilumus, saaksime warsti tarwilikul hulgal, ilma et tarwilik oleks kohtuliku eeluurimise alale tegewusse lasta inimesi, kellel tarwilik ettewalmistus ja kõrgem haridus puudub.

Selle juures on aga õigus kahelda. Esiteks — sünnitaks sarnane uuendus wäga suuri kulusid. Teiseks — ei ole ka eeluurimise alal, iseäranis jälgimise asjus mõned ülesanded mitte kergesti teostatawad inimeste läbi, kellel oleks kõrgem haridus. Meil on wiimase nelja aasta jooksul, nagu kohtutegelased, eriti prokuratuuri tegelased, seletawad, wälja arenenud iseäralik kriminaaldetektiivide liik. Weel 4 aasta eest olid need alles lihtsad politseiametnikud, aga andekus ja iseäralik püüd on neid inimesi niikaugale wiinud, et nad nüüd kuritegewuse jälgimise alal otse uskumata asju suudawad korda saata. Nii on, näiteks, awalikuks tehtud kuri-teod, mis okkupatsiooni-ajal sündinud, nagu mõned tapmislood taludes. Mitte juhuslikult, waid süstemaatilise jälgimise teel on need inimesed sihile jõudnud. Nemad lähewad kuude ja pooleaastate peale kriminaalpolitsei agentuuridesse. Kus teatud kahtlus olemas, et seal kuritöö korda saadetakse, sinna lähewad agendid teenima töölistena. Nad elawad kuude kaupa kui lihttöölised, söowad pererahwaga, nii ütelda, ühest kausist, panewad tähele ümbrust ja inimesi, kunni nad leiawad kuritöö jäljed kätte. Teiselt poolt on tarwis hoolimata julgust, et neid ülesandeid täita. Tartumaal oli suur kuritegijate salk, nõndanimetatud Plaksi salk. See salk oli hädaohtlik kogu Lõuna-Eestis. Mitte üks Tartumaal, waid ka Walgamaal, osalt ka Wiljandi- ja Wõrumaal, oli ta kuritegusid korda saatnud, tapnud, rööwinud ja mitmesuguseid wägivalletegusid toime pannud, et inimesed ei julgenud enam teedki käia. Plaks oli haritud inimene, reaalkooli haridusega, julge, tugew. Kes temale wastu astus, see oli surmalaps. Sellegi peale waatamata said detektiivid sellega toime, et nad selle salga osalised järkjärgult kinni wõtsid ja awalikus wõitluses Plaksist jagu said. (J. Uibopuu, rhsw.: Kas seda tegid kriminaalpolitseid? Seda tegid ju kaitsepolitseid.) Seal wõite endale kõneleda, mida tahate. Üks kõige suurematest kuritegijatest oli keegi Wiira. Temal oli wist 7 rööwmõrtsukatööd arwel. Muidu oli ta niipalju rööwinud, et nende kuritegude arw on teadmata. Kange jõuga, kartmata ja osaw. Kriminaalpolitsei ametnik oli teada saanud, et Wiira kuskil Karlowa linnas lihuniku juures pesitseb. Detek-

tiiv läinud sinna, teinud asja, et ta tahab lihunükkult hobust saada maale sõitmiseks. Sisemistesse ruumidesse pääsedes, on ta näinud, kuidas Wiira tagumises toas olnud. Ta näojooned ei ole tohtinud tuskatada. Sest niipea, kui Wiira oleks teda kui kriminaalpolitseinikku ära tundnud, oleks tal kuul peas olnud. Kui aga Wiira siiski arwanud, et asi õudseks läheb, ja tahtnud ära minna, siis on kriminaalpolitseiametnik temal seljatagant kinni haaranud. Wiira on nii tugew olnud, et ta on surunud teise wastu seinale. Sealjuures on nad kolmweerand tundi maadelnud, kunni on appi saanud teised kriminaalpolitseiametnikud, kes on tulnud kuulu järele otsima, kuhu nende kaaslane on jäänud. Niisuguseid lugusid on teil mitmed setmed. Seal on liht detektiiv tapmisprotsessides, kus esmalt läbiotsimisel midagi ei leitud, süstemaatilise otsimise järele kurjategijad üles leidnud. Ehk kui tuli wõitlusesse astuda, siis tegi ta ka seda. — Kujutage enestele ette, kas saab kõrgema haridusega inimene kõiki neid hädaohtusid, kõiki neid raskusi oma peale wõtta, ilma et ta tagasi astuks, ehk nõrkema lööks?! Kõiksugu takistawad tsentrumid on kõrgema haridusega inimest kinni hoidmas, et ta nii kergesti ei lähe niisugustesse hädaohtudesse ja tema ei jõua kõiki neid raskusi oma peale wõtta.

Sellepärast on arwata, et kohtulikku eeluurimist ainuüksi kõrgema haridusega inimeste abil läbi wiia ei saa, waid seal peab kohtu-uurijal ikkagi abilisi olema, kellel on iseäralik ettevalmistus ja and.

Mispärast peab aga neid inimesi hüüdma kriminaalpolitseinikkudeks? Mispärast ei ole nad kohtuliku eeluurimise ametnikud, kohtu-uurijate abilised?

Kui teie aga nüüd sellele seisukohale asute, et need peawad kohtuliku eeluurimise alal erijõud olema, kellel mitte ainult eriline tarwilik ettevalmistus ei ole, waid ka wilumine ja iseäralik kalduwus, ühes iseäraliku andekusega selle jaoks hädatarwilik on. Kuidas teie tahate siis nüüd seda läbi wiia, et teie panete niisugused inimesed kriminaalpolitsei nime all välispolitsei ehk kaitsepolitseiga sise-ministeriumi direktiooni alla? Kas teie usute... (W. Linnamägi, krst.: Kas kaitsepolitseil andekust tarwis ei ole?) ...Temal on omal alal andekust ja wilumust tarwis, aga ega siis ometi mõni salapolitseist ikkagi ei saa kohtu-uurija tegewust oma peale wõtta.

Ja siin on see peasi. Kui teie tahate tõesti kohtulikku eeluurimist wiljakaks teha ühelt poolt... (Segane wahel-hüüe W. Linnamägi, krst. poolt.) Härra Linnamägi, mul ei ole mitte võimalik kuulda, mis Teie enda ette räägite, aga kui see on midagi asjalikku, siis wõtke ometi sõna!

Meile ei ole mitte ainult tähtis, et meie kohtuliku eeluurimise, ühes selle eelastme, jälgimisega, wiljakaks teeme, waid tarwis on ka, et meie tema ühtlasi erapooletuks teeksime ja nii objektiivseks, et seal kõik niisugused osawad inimesed oma osawust mitte kodanikkude kulul näidata ei saaks. Kujutage nüüd omale ette, kuidas niisugused wäljaarenenud eridetektiivid saaksid edukamalt tegutseda kohtuliku eeluurimise alal politseidirektiooni juhatusel, missuguseid wäärsammusid ja missuguseid liialdusi teie seal siis mitte ei näeks! Teie wõiksite õigusega öelda, et mida efektsemaks niisugune instituut kujuneb, seda hädaohtlikumaks läheb tema õigusemõistmise seisukohalt.

Kui meie juristid kõnelewad kohtu-uurimise reformist, siis on neil esimeses joones kohtuliku eeluurimise wiljakus silmas, aga ühtlasi ka õigusemõistmise huwid. Ja kui nemad teile wälja töötawad mingisuguse kawatsuse, siis ei ole see muidugi mitte wälja töötatud ainult odawuse nõudmise seisukohalt. Sellepärast waatame nüüd selle peale, kuidas saaks meie kohtuliku eeluurimise instituuti nii wälja arendada, et tema kuritegewuse wastu wõitlemises annaks kõige paremaid tagajärgi, ühtlasi aga ei läheks hädaohtlikuks kodaniku julgeolekule ja tema kodaniku tundele, ei ka liiga kuluks riigikassale.

Kui teie aga sealjuures arwate, et meie ainult teiste maade eeskuju järele peame talitama, siis on see waade ekslik. Teistel maadel on igal pool reforminõudmine käimas, ükskõik, kas teie waatate Saksamaad wõi Skandinaawia maid. Seal ei saada aga mitte historiliselt wäljajunenud instituuti nii kergelt muuta. Meil on see palju kergem.

Nüüd ollakse meil wäga kuri selle üle, kuidas meil kriminaalpolitsei tegutseb oma ülematega igas maakonna linnas jne. Kahtlemata tuleb siin reformi nõuda, tuleb reorganiseerida ja uuendada, ning tuleb kokkuhoidmise mõttes kõik teha, mis võimalik. Mis teie aga arwate, kui meil 4 aasta eest mitte ei oleks ol-

nud kriminaalpolitsei asutatud, mis siis meie kodanikkude julgeolekust oleks saanud? Sõja järele oli meil kuritegewus lohkama lõõnud. Temale ei saadud mitte tõkkeit teha harilikkeit abinõudega. Tema wastu wõitlemisket loodi erikriminaalpolitsei, mis ka praegu samastel alustel tegutseb, nagu ta siisk sisse seati. Meie kriminaalpolitsei on näidanud, et tema wõib palju edukamalt töötada, kui teiskal seda nähakse. Kui teie tahate nüüd uuendada, siisk ei tohiks teie mitte seda silmast lasta, mis sellel instituudil head on. Ei wõie mitte kõike, mis seal head on, maha kärpida hüüdsõna all, et meie tahame kokku hoida. Kas on see riiklikult soowitaw?

Kui meie tahame kohtulikku eeluurimisket asja lihtsustada, korraldada ja täiendada, siisk peame meie kõigepealt kaastegewusele kiskuma kohtutegelasket, kellel sellel alal on kõigerohkem wilumust ja kellel on kõigerohkem erapooletut huwi selle wastu. Kui meie siin hakkame oma ülemineku-wormelisket ja soowiawaldustega ette ära määrama, kuidas see asi peab kujunema, missugune wõimalus on siisk kohtunikkudel weel oma parema teadmisketega tulla ja õelda, et kuidas tuleks asja korraldada ja uuendada? Siin wõie küll õelda, et meie oma riigimajapidamisket seisukohalt peame soowitama uuendamisket töö juures kokkuhoidmist, aga liig ruttu seda nõuda, siin juba ette otsustada asja käiku, see oleks lihtsalt wõimatu.

Wõie õelda, et mitte kõik need paremused, millest siin on kõneldud, ei ole kindlustatud meie tegelikkude nõuete läbi. Mida vähem asja tuntakse, seda rohkem sagedasti sellest kõneldakse. Ja just need, kes nii julgelt kõnelewad, kõige vähem sellest midagi teawad. (Wahelhüie paremalt poolt: Kas Teie olete kohtu-uurija olnud?) Jah, olen olnud. Kuid mina ei kõnele mitte ainult oma teadmisket järele, waid just selle järele, kuidas kogu meie kohtuilm ühiselt ootab, et Riigikogu kohtuliku eeluurimisketesse puutuwat küsimust mitte oma pead ei otsustaks. Kohtuilm on üks mõjuwamatest tegurisket, kelle seisukohta peab seaduste tegemisket arwesse wõtma.

Sellepärast arwan mina, et meil ainult ühte wõimalik on teha: Riigi majapidamisket kulude kokkuhoidmisket hädatarwikkust silmas pidades peame soowiawaldama, et kohtuliku eeluurimisket insti-

tuudi uuendus wõie reform tõsiselt käsile wõetaks selleks, et kindlustada kuritegewuse wastu wõitlemist edukust ja wiljakust ühes awaliku julgeoleku ja kodanikkude wabaduse kindlustamisketega, jõu ja kulude äärmisket kokkuhoiuga ja otstarbekohase organisatsiooni loomisketega.

Käesolewal aastal peame wastu wõtma kohtuministeeriumi eelarwe selleks, et walitsus saaks Riigikogu soowiawalduse põhjal tegutsema hakata, ära kuulates ja kaasa tõmmates kohtutegelasket ja esitada reformi, wõie olla, weel enne aasta lõppu. Nõnda ei lähe tegelikult selle läbi midagi kaotsi, aga meie kindlustame sellega tõesti niisuguse reformitöö, mida jälle uuesti ümber luua ei tule. Ühekõlgsete hüüdsõnade all aga reformi luua on wõimatu.

K. Kornel (rh.w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teisket korda isiklikult sõna wõttes selles küsimuses, milles minu seisukoht lahku läheb eelarwe-kommissjoni omast, tahaksin mina weel järgmist õelda. Härra Linnamägi tähendas, et meil kuritegewuse järjekindla kaswamisketega tegemisket on. Arwustik räägib aga teatud määral selle wastu. Kui teie wõtate näiteks tapmisket, siisk oli nende arw 1920 aastal 184, siisk 182, 134 ja 135. Kui teie wõtate rööwimisket ja riisumisket 20 aastast peale, siisk on wastawad arwud 335, 306, 206 jne. Kui teie wõtate süütamisket 20 a. peale, siisk oli neid 258, 210, 151 ja 135. Ja wiimane liik on just kuritegewuse ala, mida uurib peaasjalikult ainult kriminaalpolitsei. Kui teie wõtate murdwargused, siisk on ka need vähenenud. Mõnel üksikul alal on ka suurenemisket märgata, näiteks, on petmisket ja wõõra wararaiskamisketiga-aastagajärjest rohkem juhtunud, wastawad arwud on 1029, 1357, 1402 ja 2148. Peale selle on ametnikkude kuriteod kaswanud, nii nagu arwud näitawad 1920 a.—1921 a., siisk 44, 71 ja 207. Et seda liiki kuritegewust waremalt tõepoolest vähem oleks olnud, seda mina sellest arwustikust järeldada ei tahaks, waid arwan, et jälgimine on intensiivsemaks läinud ja selle tagajärjel kindlakstehtud juhtumisket arw kaswanud. Kui nüüd härra Linnamägi ilma pikema jututa tõendab, et meil ei ole suudetud kuritegewusele piiri panna, siisk on selle tõenduse arwustik ümber lükanud. Ja kui Teie oma isikliku mälu järele tahate otsustada, siisk peate vähemalt seda tunnis-

tama, et see aeg, kus maskides rööwslagad mööda maad liikusid, möödas on. Muidugi sünnib ka praegu raskeid kuritegusid, aga see on meile hoiatuseks, et meie ei tohiks mitte loiuks minna kuritegewuse vastu wõitlemisel. Ja sellel alal on kriminaalpolitseil õige suured teened.

Edasi ütles härra Linnamägi, et kriminaalpolitsei väga palju väikseid asju juurdleb. Mina pean tähendama, et just väikeste asjade pealt tabatakse tihti suuri kurjategijaid ja hädaohtlikka retsidiwiste. Oli juhtumine, et Elwas väikeses kuritegewuses kahtlustatud isik tabati, ja wangi juba 42 kuritegu üles tunnistanud, millest suurem osa murdwargused. Kujutage omale ette, et waesel inimesel warastatakse nädala toidumoonaga tagawara ära. Kuigi siin tegemist on ainult ühe-wõi paarituhandlise kahjuga, kuid waene kodanik satub selle tõttu õige raskesse seisukorda. Ometi peab meie demokraatliku korra juures igal kodanikul õigus olema nõuda, et teda ka siis kurjategijate vastu kaitstaks, kui kahjusumma numbrites wahest suur ei ole.

Edasi tähendas härra Juhkam, et koosseisude küsimust ei tohitaks erakonna küsimuseks teha. Ka mina olen täitsa sellel arwamisel. Kahju aga oli, et härra Juhkam ise oma wäite vastu kohe patustas, kui tema tõendas, nagu oleks rahwaerakond igasuguste koosseisude vähendamise vastu hääletanud. Omal ajal laienidas härra Jõeäär seda põhjendamatat süüdistust ka tööerakonna ja parema tiiva peale, kuulutades koosseisude kokkutõmbamise oma erakonna monopooliks. Eelarwe-komisjoni liigetel, kellel koosseisude küsimuse ülestõstmise käik weel meeles peaks olema, oleks pidanud küll piinlik olema sarnaste ebaõigete wäidetega wälja tulla. Eelarwe-komisjonis on kõikide erakondade poolt wäendus-ettepanekuid ja nende poolt ka hääletatud. Ja kui eelarwe-komisjoni enamust härra Jõeäär'i poolt ei olnud, nimelt koosseise 10% wõrra vähendada, siis olid seks omad põhjused olemas. Ei saa ilma pikema jututa üle 2.000 ametniku uulitsale wisata praegusel tööpuuduse vastu wõitlemise päewil. Pealegi ei ole see enne hästi wõimalik, kui ei ole muudetud ametasutuste asjaajamiswiisi.

Kui teie tahate, et koosseisude küsimus liikuma hakkaks, siis ärge tehke seda

mitte erakonna asjaks ja ärge püüdke näidata, nagu oleks ainult teie see püükoosseise kärpida. Minu arwates on iga rahwasaadik selle poolt, ainult arwamises wõiwad lahku minna selle kohta, kuidas koosseisusid vähendada, missuguses ulatuses ja kus kohas. Õelda aga, et see üksiku rühma patenteeritud eriteene on, on asjata.

Kui ma härra Juhkam'i käest küsisin, missugune on tema politseide ühendamise kawa, siis tema wastas, et neil kawa ei olnud ja et kawa wäljatöötamine olewat walitsuse asi. Mina arwan, — kui teie tahate küsimust põhjalikult ära otsustada, siis ei wõi teie seda ilma kawata teha, — see oleks pealiskaudne otsustamine ja see oleks väga kurb asi. Oli jutt mingisugusest anoniim kawast. Ühed ütlesid, et nad on seda näinud, teised jälle, et ei ole. Selle anoniim kawa ärakiri on minul portfellis, ja kui nüüd tahetakse politseid liita selle kawa järele, siis ma pean üttelema, et see üks väga õnnetu mõte on, sest see kawa on väga saamatult kokku seatud, wahest oligi see põhjuseks, mispärast see kawa anoniimseks jäi, sest tõepoolest oleks teda piinlik olnud esitada. Ja ometi härra sise-minister Einbund oleks wõinud saada wäljamaalt eeskujulikka kawasid. Kas tõesti siis ei ole suudetud nende eeskujude najal paremat kawa kokku seada, kui see nii õnnetu ja saamatu anoniim kawa, mis päewawalgele ei julgenud tulla.

Peale selle katsus härra Juhkam küsimust nihutada sellele pinnale, et meil üks politsei on hea ja teine ei ole mitte hea. Nii ei wõi seda küsimust seada. Igal politseil on oma ülesanne. Wälispolitsei on omal alal hea ja kriminaalpolitsei omal alal. Sellest aga järeldust teha, et neid politseisid tuleks liita, seda ei tohitaks mitte teha.

Peale selle heitis rkl. Juhkam ette, et kriminaalpolitsei teeb omale ajalehtedes reklaami. Selles asjas on korraldus prokurööri poolt olemas, et ei tohi mitte enneaegu teateid ajalehte panna, mis takistawad juurdluse korraldust käiku. Kriminaalpolitsei kaebab aga just selle üle, et ajalehtede esitajad tulewad ja käiwad neile peale, et mispärast neile teateid ei anta, miks neid jutule ei wõeta jne. Mina arwan, et härra Juhkam on wist ka ajalehti jälginud, ja on wististi leidnud

õige põnewaid kriminaalpolitseilisi kirjeldusi ühest lehest, mis tema erakonnale õige ligidal tohiks seista.

Peale selle tähendas härra Uibopuu warem komisjonis ja pärast ka oma kõnes seda, et waadake, kriminaalpolitsei teeb omale reklaami välispolitsei arwel, see tähendab, kui välispolitsei teatawad asjad on algatanud, siis tuleb kriminaalpolitsei, wõtab need üle ja kirjutab nad omale arwele. See ei ole nii. Siin on kindel arwestamiseviis tarwitusele wõetud, mille järele juurdlus selle politsei arwele kirjutatakse, kes asja üles on wõtnud, nii et siin asjade ülenäppamisest ei wõi juttugi olla. See arwestamise meetod, mis meil tarwitusele wõetud, oli omal ajal Wene wastawa spetsialisti Sresnewski poolt wälja töötatud ja Wenemaal maksew. See süsteem hoiab ära kahekordse kuritegewuse juhtumiste arwestamise.

Nüüd weel mõned märkused härra Einbund'i kõne kohta. Härra Einbund ütles, et mina olla sisse kukkunud oma wäidetega, et välispolitseis laiutamise tendents olewat. Waadake, mina ei läinud sellele küsimusele mitte nii wäga terawalt kallale. Aga sellega on ühenduses üks teine küsimus. Härra Einbund juhtis nimelt tähepanu selle peale, et muuseas härra Riigikohtu esimees pole osanud eelarwet lugeda. Öelda aga nüüd ühe kodaniku kohta, kes eelarwe asjas tahab kaasa rääkida, ja kes sarnasel kohal asub, et meie teda üldise lugupidamiswääriliseks peame pidama, et tema ei oska eelarwet lugeda, siis on see niisugune ütetus, mis wõib iga kodanikku puudutada ja sellepärast oli see samm härra Einbund'i poolt ettewaatamata. Kui wõrrelda seda eelarwet, mis kõnealuseks, nimelt kaitsepolitsei oma, siis näeme, et 1921 aastal oli eelarwe-summa 10.811.000, 1922 aastal — 10.290.000, 1923 a. — 9.749.000 ja 1924 a. — 9.723.000. Jutt oli kahest wiimasest aastast 1923 ja 1924. Palkade wahe on siin kõigist 26.000. Nüüd aga kodanik leiab, eelarwet lugedes, 1923 aasta esimesel poolel ametnikka 41, see on küll õieti administratsioon. Peale selle on aga weel olemas agendid, kui palju aga neid on, selle kohta ei ütle 1923 a. eelarwe mitte midagi. Nüüd korraga, 1924 a. leitakse wõimalik olewat ka agendid wälja tuua. Nii et nüüd on koosseisus juhtiwaid jõude ühes administratsiooniga 38+40 agenti. Sellest

loeb kodanik loomulikult wälja, et koosseis on 40. isiku wõrra suurenenud. Mina ei waidle sellele wastu, et Teil, härra Einbund warematel aastatel oli põhjusi, mis Teid õigustasid seda agentide arwu ära peitma, aga pärast kodanikkudele etteheiteid teha, et waadake, teie ei oska eelarwet lugeda, pole ka õige, sest kõik ei ole ju mitte õppinud teie hieroglüüfe lugema. Siis edasi: härra Einbund rääkis siin kokkutõmbamisest välispolitsei alal. Kui meie aga selle eelarwe-osa numbrid vaatleme, siis näeme, et wastaw summa wälja tegi 1921 a. 186.000, 1922 a. — 178.000, 1923 a. kaswab 199.000-ele ja 1924 a. on ta 202.000. Waadake, need arwud ei kõnele kokkutõmbamisest, ja sellest, et teie oleksite püüdnud seal tuntawal määral koosseisusid kokku tõmmata. Peale selle on härra Einbund minu kõnest seda wälja lugenud, nagu tahetaks meil ultra politseilist õhkkonda luua, nii à la tshe-ka, kus üks ametnik teise järele walwab. Siin olete Teie, härra Einbund, rappa sattunud. Mina ei ütelnud muud, kui et prokurööri korraldusel praegu üks politsei teise politsei ametalalisi kuritegusid juurdleb, millega tahetakse juurdlusele erapooletust kindustada. Ja ka mujal maailmas on juhitud selle peale tähepanu, et politseide kuulumisel ühe asutuse alla, wõiwad sellel alal mõnesugused mittesoowitawad nähtused ilmsiks tulla, nimelt et juurdlust ei toimetata küllalt intensiivselt. See oli kõik, mis mina öelda tahtsin. Peale selle tähendasin ma weel, et kuritegewuse jälgimise iseloom nõuab, et kriminaalpolitsei ei oleks seotud välispolitsei wäikese piirkonnaga. Välispolitsei on awalik politsei, tema on rahwaga ühenduses ja sellepärast peaks ta omawalitsuse käsutada olema, kuna kriminaalpolitsei peab enam-wähem warjule jääma, et teda iga sammu peal ei tuntaks, sest kui ta tuntud on, siis ei saa tema igakord kurjategijaid tagajärjekalt jälgida. Ja see õnnetu ja saamatu kawa tahab kriminaalpolitseid just niiviisi siduda.

Peale selle tahtsin ma weel selle peale tähepanu juhtida, et härra Einbund ütles, et meie praegune kord olla sellepärast halb, et meil 3 ühewõimulist politsei-ülemat ühe koha peal asub. Härra sise-minister, kes meie administratiiv alal pikemat aega on töötanud, wõiks ometi teada, et ainult välispolitsei ülema käes

administratiiv wõim on. Kriminaalpolitsei nokitseb ainult omal alal ja kokkupõrkamisi wõimu pärast ei tarwitseks politseiülemate wahel olla, sest kompetents on igal politseil oma. Härra Einbund'i kõnest paistis wälja, et politseide liitumine tema arwates ka mitte nii ruttu ei lähe, nagu eelarwe-kommissjon arwab, ja tema soovitab selle tähtajaks 1. augustit ehk weel parem — 1. jaanuari wõtta. Selles lepime wiimaks härra Einbund'iga kokku. Oleks tõepoolest tarwilik politseide eelarwe terwe käesolewa aasta peale wastu wõtta ja wastawa soowiawaldusega esineda, kui soowite, et walitsus selle küsimuse kaalumisele wõtaks.

Ma ei taha enam pikemalt selle juures peatada, sest mu aeg on piiratud, — wõin kokku wõttes tähendada, et wastawast arwustikust selgesti näha on, et kriminaalpolitsei wäga hästi töötab ning kurjategijate tabamiste arwu protsent sarnane, et suudab wõistelda Lääne-Euroopa riikidega.

Juhataja K. Wirma: Härra kõneleja, Teil on weel üks minut aega.

K. Kornel (rhw.): Sellepärast ei ole mitte hea, kui meie nüüd ühe wäljakujunenud politsei, kel oma eriseloom, koondame teise peawalitsuse alla, kus õieti teine iseloom. Siis peaksime selle ühise politseipeawalitsuse juhilt nii suuri eriteadmisi ja mitmekülgust nõudma, et küsitawaks jääb, kas meie sarnast wastawat isikut leiame. Mina arwan, et selle küsimuse juures tuleb wäga tähtsaks pidada seda, kuidas waatawad selle peale kohtutegelased, kellel kuritegewuse wastu wõitlemisel ka wäga tähtis osa on etendada. Kohtutegelased on ühel häälel selle wastu, et kriminaalpolitsei kohtuministeriumi alt üle wiiakse ja wälispolitseiiga ühe peawalitsuse alla liidetakse.

Nende arwamistega tuleks meil rehkendada. (M. Juhkam, tõer.: Ei ole õigel!) Teie, härra Juhkam, ei saa seda mitte öelda, sest Teie ei ole mitte kohtutegelastega kokkupuutumises olnud, ja tahate tembeldada seda asja erakonna asjaks. Minul oli jutuaamine endise kohtuminister härra Reichman'iga, kes alles hiljuti kogupõllumeeste reas Riigikogus istus, ja tema palus selle eest wõidelda, et seda sammu ei astutaks. Ja kui seda tehakse, siis ei teadwat kohtutegelased, mis peale hakata. Seda ütlewad kohtu-

tegelased. Leedumaalt käis hiljuti üks kohtuametnik järele uurimas, kuidas meil kriminaalpolitseid korraldatud on. Ta oli wäga waimustatud meie praegusest korraldusest ja ütles, et Leedu kawatseb selles küsimuses meie jälgil käia. See tähendab — sammuda selles sihis, misugust sihti ka wäljamaa demokraatlikudes riikides wiimasel ajal soowitatakse. Ja kui meie kord juba õigele teele selles küsimuses oleme asunud, ei tohiks meie sellelt teelt ära minna. Sellepärast peab ka meil kriminaalpolitsei kohtuministeriumi alla jääma.

Juhataja K. Wirma: Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 12.05 min.

Pärast waheaga jätkub koosolek kell 12.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu koosolek kestab edasi.

A. Jõeäär (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pikk kõnedewaling, mis on lahti puhkenud politseide ühendamise küsimuse puhul, see näitab, et kõik ilusad kõned koosseisude vähendamise ja kulude kärpimisest mitte selleks ei ole mõeldud, et neid kunagi tõsiselt täitma hakata, waid nähtawasti, kui neid omal ajal on peetud, siis nende kõnelejate poolt wist rahwahulkade rahustamiseks. Sest niipea, kui tegelikult asutakse mingisugusele sammule, mis selle sihi poole wiiks, siis näeme, kui südilt selle wastu hakatakse waidlema. Siin oli esimene samm, mida Riigikogu tõesti tahtis sellel teel astuda, et meie ülemäära suurt politsei-ametnikkude arwu, mille wastu ka need ei waidle, kes seda ühendamist eitawad, et seda arwu vähendada, vähendada peaasjalikult nende mitmekordsete peawalitsuste ärakaotamise teel, mis täiesti ülearused paistawad olema. Siin mindakse wastuwaidlejate poolt wälja, samuti nagu meie wist saame kuulda iga vähendus-ettepaneku puhul, peaasjalikult otstarbekohasuse seisukohalt, toodakse ette, nagu ei oleks küllalt põhjendatud asja huwides sarnast vähendust läbi wiia. Mina ei loe ennast mitte selles küsimuses asjatundjaks ja sellepärast ei saa

mina ka selle juures pikemalt peatada, kuiwõrd välispolitsei ehk kriminaalpolitsei üks teisest paremini oma ülesandeid täidawad. Mul on mõned kogemused sellel alal, kuid mitte terve riigi, waid tema üksikute osade kohta. Ja nende kogemuste järele wõin mina tõendada wastupidist, kui ühendamisele wastuwaidlejad, nimelt, et wäga sagedasti välispolitsei oma ülesandeid, isegi ka juurdluste toimepanemiste alal, palju paremini täidab, kui kriminaalpolitsei. See ripub täiesti sellest ära, missugused isikud ühes ehk teises politseis on juhuslikult kohtadele sattunud. Ja mina pean ütleva, et kriminaalpolitsei, wõib olla, ühed parematest tegelastest on need, kes enne välispolitseis ametnikud on olnud. Kõik need põhjendused, mis siin ette toodud selleks, et tingimata waja oleks kriminaalpolitseid edasi jätta kohtuministeeriumi alla, näiwad õieti eksiarwamisele põhjendatud olewat. Mina isiklikult aga ei tea korraga öelda, kumba ministeeriumi alla selle politsei kuulumine otstarbekohasem oleks, kas kohtu- wõi siseministeeriumi alla. Kuid kohtuministeeriumi alla kategooriliselt ennast sellest ära öelnud, et tema kõikide politseide walitsemist oma alla ei wõta, siis teist teed üle ei jää, kui koondada siseministeeriumi alla. Mina tahtsin aga härra Kornel'i wastu waielda, kes wäga ägedalt tähendas, nagu oleks mõni üksik erakond kokkuhoidmise omaks monopooliks teinud ja ei tahaks teisi selles asjas mingisuguseid loorberid lõigata lasta. Mina oleks wäga õnnelik, kui kõik Riigikogu rühmad, kõik erakonnad, kes siin on, seda küsimust tahaksid oma monopooliks teha. Sest siis oleks selge, et selles sihis ka tõepoolest midagi kätte saadakse. (K. Kornel, rhw.: Siis lähaks kõik asi wiltu.) Nähtawasti Teie seisate sellel seisukohal, et koosseisude wähenemine toob tingimata hukatust. Aga meie oleme sellel seisukohal, et määratumat ametnikkude arwu, mille wähenemine 10% wõrra härra Kornel'i wäljarehkenduse järele üksi teeb enam kui 2.000 inimest wälja, mis täiesti õige on, tingimata ometi ükskord wähenemata tuleb hakata. Terwelt wiis aastat on sellest räägitud. Aga selle 5 aasta jooksul ei ole ükski erakond seda küsimust oma monopooliks tahtnud teha ja ükskord peaksime ometi siin algataja leidma, kes selle küsimuse üles wõtaks. Härra Kornel räägib, et 10% wähenda-

mise korral 2.000 inimest lahti lasta tuleb ning sellepärast on tarwis ennem mõelda, kuhu neid edaspidi panna. Jah, wõib olla, seda mõeldakse aastat kaks, kolm ehk enamgi. Ja selle mõtlamise tagajärg wõiks sama olla, mis ta praegu on. Kujutage ette ühe peremehe seisukorda, kes ei suuda enam kolme sulast ülewal pidada, kelle talu sissetulek mitte enam ei wõimalda kolmele sulasele palga maksmist. Mis oleks siis sellel peremehel waja ette wõtta, kas ta peab siis ise enast näljasurmale pühendama, wõi peab ta ühe sulase nendest kolmest lahti laskma. Ta ei saa siinjuures mitte küsida: kuhu see sulane siis tööle asub, waid ta peab seda paratamata tegema. Sedasama nõuab ka üldise riigi heakorra eest hoolitsemine ja rahwa laialiste hulkade huwi praegu riigilt, kuid ma olen kindel, et nähtawasti on selleks mingisugust wälisõukejõudu tarwis, et ükskord selles asjas tõepoolest wähenemise teele asutaks. Ja ma kujutan endale ette, et käesolew raske majanduslik aasta selleks tõukejõuks saab, sest, et seda aastat tuleb riigi kodanikkudel wastu wõtta ja wõib olla ka lõpule wiia eriti rasketel tingimustel. Ja sellepärast oleks waja nüüd juba praegu selleks mingisuguseid samme, eeltõid tegema hakata, et see wähenemine, mis aasta kestwusel paratamataks saab, mitte ettevalmistamatalt ei tuleks. (K. Kornel, rhw.: Kes selle juures kahtleb?) Nendeks eeltõideks ei ole sennijani samme tehtud ja minu wähenemis-ettepanekud olid mõeldud selleks, et walitsust juba selle aasta jooksul wähemalt sundida nendele eeltõide tegemisele asuma. Kui meil isegi harilikul ajal rasked, ja rahwast wäga rõhuwad maksud, mis eelarwes ette nähtud käesolewal aastal, selles ulatuses sisse ei tule, nagu nad ette nähtud, ametnikkude arw meil aga seesama seisab, mis on siis selle tagajärg? Wäliseid laenusid ei ole meil ette näha, ainuke abinõu on siis rahapressi juurde asuda. Igaühele peaks see aga selge olema, et kui sellele tööle asutakse, siis wõime, wõib olla aasta pärast, ehk isegi mitte aasta pärast niisuguses seisukorras olla, kui meie seda praegu Saksamaal näeme. Ja meie, kui wäikene riik, sarnast wapustust ei suudaks mitte üle elada.

Ühtlasi tahtsin ma härra kohtuministri wastuwaidluse peale minu poolt

esitatud kantseleikulude vähendamise ettepanekute kohta järgmised andmed ette tuua. Neist kümnest alamkommissjonist, mis riigi eelarwe läbi waatasid, on kohtuministeeriumi eelarwe alamkommissjon ainukene olnud, kes walitsuse poolt ette pandud kantseleikulude summat suurendada on otsustanud, selle peale waatamata, et walitsus isegi rohkem nõudnud on, kui minewa-aastases eelarwes ette oli nähtud. Ma toon selleks mõned näited: peatükk 2. — kohtud. — 1923 a. eelarwe järele oli kantseleikulud 5.227.500 marka, 1924 a. jaoks nõudis walitsus 5.249.900 marka. Nähtawasti oli seda wähe ja alamkommissjon suurendas seda summat ligi 700.000 marga wõrra, nii, et praegu on eelarwes ette pandud 5.924.900 marka. Ma pean tähendama, et siin ei ole minu poolt vähendus-ettepanekuid mitte tehtud, nii, et härra Temant'i wäide, et kohtud tulewad minu arusaamise järele seisma panna, mitte õige ei ole. Mina olen arwamisel, et kohtud weel mitte sedawõrd rahwale kättesaadawad ei ole, et nende koosseisu vähendamisest kõnet wõiks olla. Kuid minu poolt on tehtud vähendus-ettepanekud keskasutuse, prokuratuuri, kriminaalpolitsei ja wangimajade peawalitsuse kantseleikulude kohta. Prokuratuuri kohta wõin ma näiteks järgmised andmed ette tuua: walitsus nõudis eelarwes 512.800 marka, alamkommissjon suurendas seda ja eelarwe-kommissjon lubas 583.800 marka. Mina oma vähendamis-ettepanekuga ei ole isegi selle summani alla läinud, mida walitsus nõudis. Minu ettepaneku järele jääks eelarwesse kantseleikuludeks 13.200 marka rohkem üles, kui walitsus eelarwe-kommissjonilt nõudis. Ja kui nüüd härra kohtuminister leiab, et kui minu poolt esitatud vähendus-ettepanekud wastu wõetaks, siis ametkonnad wäljapääsemata raskesse seisukorda saaks asetatud, siis ma arwan, et see etteheide mitte minu wastu ei tohiks sihitud olla, waid sellega peaks pöörama Wabariigi Walitsuse poole, kes sarnasel kujul eelarwet wastuwõtmiseks esitades, ametkonnad raskesse seisukorda on pannud. Ma olen ihes kindel, et peab olema mingisugune ühtlane mõõduuue kõigi riigiasutuste jaoks. See ühtlus saab aga rikutud selle läbi, et ühele asutusele antakse isegi rohkem, kui walitsus on nõudnud, teistelt aga kärbitakse maha. Ma wõiksin selleks mõned arwud ette

tuua. Rahaministeeriumi, töö-hoolekandeministeeriumi ja teedeministeeriumi alamkommissjonid kantseleikuludid vähendanud ei ole, wälja arwatud mereasjanduse peawalitsus, kus umbes 8% wõrra on vähendatud. Kaubandus-tööstusministeeriumis on vähendatud umbes 35%, haridusministeeriumi kooliosakonnas — 5% ja teaduse ja kunstiosakonnas 2%, sise-ministeeriumi keskasutuses — 5%, piiriwalwes — umbes 8%; põllutööstusministeeriumi põllumajanduse osakonnas umbes 20%, wälisministeeriumi wälisesitustest umbes 7%. Need on wäga mitmesugused protsentuaalsed vähendused ja ma arwan, palju loogilisem oleks olnud, minu üldist 10% vähendus-ettepanekut wastu wõtta. Ta oleks kõigi jaoks ühesugune olnud.

Siinjuures pean tähendama, et mitmes teisesministeeriumiskantseleikuludid wõrreldes minewa aastaga palju vähem nõudnud on; wõtame näiteks sõjaministeeriumi, kus minewa-aastane kantseleikulude summa oli 12.717.600 marka. Käesolewa aasta jaoks nõuti umbes 7.500.000. Siin oli walitsus ise vähendanud juba palju rohkem kui 10%. Sellegi peale waatamata esitas eelarwe-kommissjon wariandina weelgi minupoolt esitatud vähenduse 750.000 mk. wõrra. Samuti siseministeeriumis 1923 a. keskasutuses oli kantseleikuludeks ette nähtud 1.090.000 mk., käesolewaks aastaks nõuti 920.000 marka ja eelarwe-kommissjoni poolt esitati wastuwõtmiseks 880.000 marka, tähendab, seal on umbes 5%, — 40.000 maha wõetud.

Üks paistab siiski selge olewat, et ükski alamkommissjon suurendamis-ettepanekuga kantseleikulude osas esinenud ei ole ja mingit wajadust ei ole siin erandit kohtuministeeriumi kohta tarwitada. Ei saa tähendamata jätta, et kohtuministeeriumi wastu minu poolt küllalt wastutulelikkust on üles näidatud sellega, et vähendus-ettepanekuid majanduslikkude kulude kui ka palkade osas ei ole esitatud, — sest ma loen kohut sarnaseks asutuseks, kus olnud ei luba suuremaid vähendusi lähemal ajal ette wõtta. Meil ei ole rahwale kohus weel niiwõrd kättesaadaw, et meie wõiksimme selle vähendamisest rääkida. Kuid kantseleikulude arwel, kuma koosseisud läinud aastaga wõrreldes tõusnud ei ole, arwan mina, ei tohiks mingit suurendamist lubada. Sellepärast olen ma arwamisel, et minu wä-

hendamis-ettepanekud kohtuministeeriumi kantseleikulude vähendamise kohta on enam kui põhjendatud.

Kohtuminister R. Gabrel: Kantseleikulude kohta on minul seletada, et kantseleikulud Wabariigi Walitsuse poolt esitatud eelarwes on läbi kalkuleeritud enne seda, kui meil uued kõrgemad postitaksid maksma pandi. Uued postitaksid pandi maksma 1. jaanuarist k. a. ja sellepärast wõttis eelarwe alamkommisjon, kui see seal arutamisel oli, selle postitaksi kõrgenduse arwesse ja muutis walitsuse poolt ette pandud summasid sellekohaselt, et tarwis ei oleks lisaelarwega esineda. Mis nüüd puutub teistesse ministeeriumidesse, siis olla seal vähendatud kantseleikulusid jne. See on seletataw sellega, et seal on olnud wõimalik kokku tõmmata, asjaajamist vähendada. Kohtute kohta seda igitahes öelda ei saa, sellepärast, et seal asjaajamine on kindlaks määratud seadustega ja seal mingisugust kokkutõmbamist ja lihtsustamist läbi wiia ei saa. Sellega on seletataw eelarwe-komisjoni poolt ette pandud kantseleikulude suurus.

M. Juhkam (töer.): Wõttes politseide ühtlustamise kohta teist korda sõna, tuleb minul ajapuudusel piirduda ainult üksikute märkustega. Ma ei kuulnud kahjuks tänaseid kõnesid ja ei saa järjekult nendele wastata. Härra Jaakson'i kõne 25. skp. põhiheli oli, et politseide ühtlustamise küsimust otsustada ei saa eelarwe korras. Siin pean ma tähendama, et läinud istungjärgul tõusis see küsimus üles üldkommisjonis 21. ja 28. nowembril läinud aastal. Seal tegin mina ettepaneku: Kommisjon tunnistab tarwilikuks: wälis-, kriminaal- ja kaitsepolitsei, eriti nende peawalitsuste koondamise. See pidi wististi olema see kord, mida soowitas härra Jaakson 25. märtsil sel aastal, sest ettepaneku wastuwõtmisel oleks walitsus pidanud asuma nõuetawa eelnõu wäljatöötamisele. Aga imelikul kombel oli tol korral üks suurematest wastuwaidlejatest minu ettepanekule, nagu wist praegu saalis wiibiwad üldkommisjoni liikmed mäletawad, just härra Jaakson. Üks härra Jaakson'i põhjustest oli isegi, et minu ettepanek oli pliiatsiga kirjutatud. Siis leidis härra Jaakson, et küsimuse arutamise õige koht ja aeg on eelarwe juures. Mina ei tea, millal härra

Jaakson otsekohene oli, kas 28. nowembril wõi 25. märtsil. (K. Kornel, rhw.: Härra Jaakson on ikka otsekohene.) Aga üks on ikka selge, et kui meil hakatakse ametkondasid kokku tõmbama, siis otsitakse ja leitakse põhjusi, kuidas sellest kõrwale põigelda. Teiste sõnadega, ei kuiwalt, ei wett mööda ei tohi ametkondade kokkuhoidmise juurde jõuda. (K. Kornel, rhw.: Teie ei oleselgusele jõudnud, et kokku tõmmata on tarwis.) Selle küsimuse juurde tulen ma ka weel. Ärge ette rutake. (A. Jõeäär, sd.: Peaks iseenesest selge olema.)

Mina tõendasin oma eelmises kõnes muuseas, et kriminaalpolitsei oma korra mõttes mitte märksa parem ei ole, kui teised politseid. (K. Kornel, rhw.: Kui mitte märksa, siiski tähendab on.) Härra kohtuminister katsuminu wäiteid ümber lükata. Ma tähendasin, et otsimissummasid kulutatakse õige wabalt ja warustus-raha antakse wälja teises korras, kui teistes ametkondades. Härra kohtuminister luges ette korralduse nõndanimetatud otsimissummade kulutamise kohta. Wõib olla, on see korraldus hiljem tehtud, pärast seda, kui ametkonnas eneses otsimissummade wäljajagamise üle õige suur nurin tekkis. Warustusraha aga ei nimetatagi seal niisuguseks, waid preemiateks. Normaalse preemia on tõepoolest 800 marka kuus, see tähendab 9.600 marka aastas. Sel määral maksetakse aga raha ainult agentidele, see on wäiksematele ametnikkudele. Wastawa ringkirja põhjal wõib aga kriminaalpolitseis peale normaalse preemia weel eripreemiaid määrata, ja siin see koer maetud ongi. Nii et minu wäiteid ei ole suudetud ümber lükata.

Härra Kornel tahtis teada, õieti on seda küsimust puudutatud mitmelt poolt, kas ja kui palju on politseide ühendamisega wõimalik kokku hoida. Ühel alamkommisjoni koosolekul, kui siseministrile samasugune küsimus ette pandi, ütles siseminister selgelt ja kindlalt, et kokku hoida wõib sel teel mõnikümmend miljonit. Mõiste „mõnikümmend“ tähendab wist rohkemat, kui 10 wõi 20, 10 ja 20 miljonit ei ole mõnikümmend miljonit. Mina usun siseministrilt rohkem, kui Teid, härra Kornel. Aga kui ka siin oleks jutt ainult kümnest miljonist aastas, ka siis oleks asi kokkuhoidmise wäärt. Mida Teie õige

kardate? Kui ühendamine tööpoolest ei peaks õnnestama, no siis lahutame politseid uuesti. (K. Kornel, rhw.: Aga mis see maksma lähb?) Kui küsimust arutada, siis oldagu otsekohene ja öeldagu otsekohe, kes poolt ja kes vastu, aga ärgu otsitagu igasugu kõrwalteid, millega katsutakse wiiwitada ja ühendamist jälle päewakorrast ära wõtta. Meie arutame asja juba kolmat päewa, ja ikka weel nõutakse küsimuse eriti päewakorda wõtmist. Mitu korda tuleb teda siin arutada? Usun, et kõik on juba oma sõna ära öelnud, asja on põhjalikult kaalutud, juba aja kokkuhoidmise mõttes ei saa ma leppida, et Riigikogu peaks küsimuse weel kord päewakorda wõtma. Ma arwan, et parandused, mis härra Kornel'i ja teiste poolt pakutakse, wastuwõetawad ei ole, sest et need tähtajad on ainult wiiwitused. Kui asja tõsiselt wõetakse, kui walitsusel tahtmist on, siis usun, jõuab ta ühendamist läbi wiia 1-ks maiks. Ja kui ka ei jõua, siis wõib walitsus, esitades ühtlustamise seaduseelnõu, nõuda peale 8 kuu krediitide weel lisasummasid üleliigsete asutuste likwideerimiseks. Halb asi on — ette jooksta. Ei maksa walitsusele pakkuda rohkem, kui ta tahab. Kust on teada, et uus walitsus ei tule ja ütles — meile on 1-ne mai küllaldane tähtaeg. Walitsus peab rehkendama kokkuhoidmise meeoluga, sest nii edasi minna ei saa. Senni on ikka kõneldud, et Riigikogu seisukoht politseide ühendamise asjus teada ei ole. Arwan, et Riigikogu täna oma seisukoha ütles, ja siis on küsimus kord selge.

Meil ei ole aga politseid ainukesteks asutusteks, mis on laiali paisatud ametkondade wahel. On weel teisigi. Wangimajad näiteks, sealsamas kohtuministeeriumis, ja politsei arestimajad siseministeeriumi all. Wangimajade ülewiimise siseministeeriumi alt kohtuministeeriumi alla Wenes räägitakse anekdoote. Kuidas Goremõkin olnud wana ja wäsind, Murawjew aga noor ja ihaldanud wormi. Meil armastatakse aga korrata, et Wenes olid wangimajad kohtuministeeriumi all, järjekult ei wõi nad ka Eestis siseministeeriumi all olla. Küsimusel ei puudu aga oma tähtsus, kurdetakse, et nii arestimajade asja ei saa kuidagi lahendada. Kohtuministeeriumil ei ole koha peal tegelasi, kes arestimajade asju wõiksid korraldada. Siseministeeriumil aga on. Nii et ametkondade koondumise suh-

tes ei ole wiimane sõna weel kaugeltki öeldud.

Siin on räägitud Daanist, Rootsist, ja ei mäleta millest weel. Aga ei ole tõestatud, et kuskil nii väikeses riigis, nagu seda Eesti on, nii suurearwuline ja kallis politsei oleks. (K. Kornel, rhw.: Seda näitab arwustik!) Seda arwustikku kuulaksin ma Teilt heameelega, aga ta peab olema täiesti põhjendatud. (K. Kornel, rhw.: On täiesti põhjendatud!) Härra Kornel loeb ennast suure kindlusega kohtutegelaste esitajaks, kes üksmeelselt politseide ühendamise vastu olla. Kust see wõetud on? Minul on nii mõnegi kohtutegelasega jutt olnud selle küsimuse kohta. (K. Kornel, rhw.: Kohtutegelaste koosolek 23. 6. 23 a.) See ei tähenda weel mitte midagi. Kohtutegelased muigawad selle ärewuse üle ja ütleswad, et politseide alluwuse küsimus on wäikese tähtsusega küsimus. Aga kohtu-uuriijate ärakaotamisest ei taha kohtutegelased praegu küll kuuldagi. Nad ütleswad, see olla täitsa warajane ja fantastiline projekt.

Mina lugesin eile huwitusega ühest lehest, et Prantsusmaal, anti Poincaré'le õigus läbi wiia kokkuhoidmist administratiiv-dekreetide korras, kusjuures need dekreedid hiljem parlamendi poolt ratifitseeritud peawad saama. On see kind nүүд hea wõi halb, aga ta on siiski kord, ja sellega saab midagi teha. Kui meil kokkuhoidmises katsutakse talitada sarnase kindlusega, siis wõiks seda ainult terwitada. Aga kui meil kuidagi ühegi ametkonna koondamise juurde jõutakse, siis hakatakse lõksusid punuma ja katsutakse küsimust, kui mitte aastaks, siis jälle mõneks kuuks malia matta. Ma lõpetan. Minule on täitsa wastuwõtmatud need ettepanekud, mis härra Kornel'i ja teiste poolt on tehtud.

K. Einbund, (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu liige Tõnisson pikemas kõnes peatas üksikute põhjuste juures, mispärast tema arwamise järele politseikorralduse ümberkujundamine soowitaw ei ole. Ta läks wälja Wene korrast ja seal makswast wastolust administratsiooni ja kohtu wahel. Tema kirjeldas pikalt ning laialt katseid, kuidas luua kohtu-uuriijate instituuti iseseiswaks ja rippumatuks administratsioonist. Ühtlasi peatas ta, kuid juba hästi lühidalt üldistes lausetes politsei-organisatsiooni

juures. Meie wõiksime wististi kõik nende üldiste mõtteawaldustega ühineda, mis Riigikogu liige Tõnisson siin esitas. Mul isiklikult ei ole nende wastu wastuwaidlusi, wälja arwatud kaks osa tema kõnest. Üks osa, mis puudutab organisatsiooni küsimusi ja teine, — wõrdlust Wene ja meie korra wahel. Kui peatuda wiimase juures, siis oleks asjata mõnesugust paralleeli tõmmata Wene ja meie korra wahel. Need on üks ühest eraldatud nähtused poliitilises elus ja neid ei saa kõrwti seada. Juba wõimude funktsioonide ja wahekorra tõttu. Nüüd aga järsku kõnelema tulla mingisugusest kohtu-instituudi rippumatuses, wõimu ahnitsemisest ja püüetest meie juures oleks tõesti asjata, kuna kõik need asjad meil on otsustatud põhiseadusega. Ei ole wist neid, kes teistsugust arwamist julgeksid awaldada wõi tahaksid awaldada. Meie oleme ka kaswatatud hoopis teisiti, kui selleaegses olukorras, nii et see hoopis iseküsimus on. (Wahel hüüe O. Gustawson'i is. poolt.) Jah, härra Gustawson, ka kaswatatud oleme teisiti, kui siis. (O. Gustawson, is.: Omal ajal küll, see on tõsi!) Wõib olla, kui Teie teistsugusel arwamisega olete, siis on Teie wenepärane hingelaad selle arwamise aluseks. Hoopis iseküsimus on meie riigiasutuste organisatsiooni küsimus. Mul oli wõimalus juba eile sellest kõnelda, kuidas meie oleme olude sunnil pidanud kopeerima suurriikide korda. Ma wõiksin näiteid tuua meie lugupeetud wägede ülemjuhataja ajast, kunas ka pidime wägesid korraldama Wene seaduste ja Wene määruste alusel. Seal põrkasime selle keerulise riigiehituse wastu nii, nagu ta suurriigis, iseäranis Wene ajal, oli. Nüüd oleme aastate jooksul oma sõjawäe organiseerimises niikaugele jõudnud, et kuidagi wiisi ei saa wõrrelda seda Wene organisatsiooniga. Mõne aasta pärast on see asutus hoopis lihtsaks kujunenud. Minu isiklikkude muljete järele on meie asutuste teenijate protsent, protsentuaalselt wõrreldes, kõrgem, kui ta wõiks olla, aga ühe wõi kahe aasta jooksul ei loo meie seda ümber, waid alles kolme kunni nelja aasta pärast näeme meie hoopis teist pilti. Ja nii on kogu meie riigi elus — selle wastu waielda ei saa. Meie kõigi tahtmine on, et see teistsugune peaks olema. Aga ma ütlen ikka, et ühe aastaga seda teisiti ei saa teha. Eriti otsfärbekohase organisat-

siooni läbiwiimine maksab ka politsei alal. Huwitaw, mikspärast oleme peatama jäänud politseiorganisatsiooni juures pikemalt, kui muude organisatsioonide juures. Wõib olla põhjendusega, et siin wastollu on sattunud juristide arwamine teiste arwamistega. (M. Juhkam, tõer.: Mitte kõigi juristide.) Meil ollakse arwamisel, nagu oleks juristide arwamised wastollu sattunud teiste — mittejuristide arwamistega, aga siiski mitte kõigi juristide omaga. Ma pean ütlemä, meie poliitilises elus awaldub üks wõi teine kord tsunfti kalduwus. See wiga on ka juristidel, kes kohtuga kuidagi ühenduses on. Sama lugu on meie arstidega. Sama wiga on ka mõnel teisel niisugusel elukutsel. Seal ollakse arwamisel, et kõik see elu tuleb käänata rohkem tsunfti-waadete kohaselt. Kui see tendents kipub awalduma, siis igakord ei tarwitse seda õigeaks pidada, wastuwõetawaks pidada. Näiteks, ma olen kõik aeg kuulnud kõneldawat sellest, et meie arstidel peab oma ministeerium olema. Juristidel on meil oma ministeerium, — see on, mitte kõigil, waid neil, kes kohtuga ühenduses on. Aga mikspärast arstidel oma ministeerium peaks olema, see ei ole mitte selge. See on arstide haigus, mitte ainult meil, waid igal pool. Lätis oli see arstide haigus, seal on see läbi põetud. On kõneldud terwishoiu ministeeriumist. Inglismaal on terwishoiu ministeerium, aga meie teame, et seal on üldse mitukümmend ministeeriumi. (E. Weberman, rhsw.: Loomaarstide peawalitsus on olema s.) Meil on ka loomaarstide peawalitsus. Ma ütlen, kui meie selle järele hakkaksime tegutsema nii, nagu iga elukutse wõi tsunft oma poliitilisi püüdeid, oma erialalisi püüdeid teostatuna soowib näha, siis läheksime meie kaugele. Asi ei seisa mitte selles, et meil palju oleks ministeeriume ja üksikuid peawalitsusi, iga üksiku asja jaoks oma peawalitsus, waid asi seisab selles, et kõik riiklikud funktsioonid korralikult täidetak, ja seda ei saa meie mitte ainult kätte iseseiswate asutuste loomisega, waid saame sellega kätte, et meie iga aparadi seame oma kwalifitseeritud jõudude poolest kõige paremasse seisukorda. Kõik see, millest mina kõnelesin, maksab ka täiesti politseide organisatsioonide kohta ja ei ole huwitusetu selle läbiwiimise wõimaluste juures peatada. Kui mina eile tähenda-

sin, et organiseerimiseks peab aega antama vähemalt kunni 1. augustini, enne 1. augusti on walitsusel wõimatu seda läbi wiia. (M. Juhkam, tõer.: Hea tahtmise juures on wõimalik läbi wiia.) Ei jõuta mitte!

Aga kui niisugune küsimus ainult walitsuse otsustada jääb, siis on seal väga palju komistuskiwe, mille wastu walitsuse sisemises olukorras põrgatakse. Sellel on kaunis pikk ajalugu selja taga ja mina wõin siin awalikult praegusel korral tõendada, et kogu see küsimus on igakord ühenduses olnud kohtuministrite kriisiga. Aga ükski walitsus ei taha ju enesele sisemist kriisi tekitada ja kõigist sellest katsutakse sellepärast wõimalikult mööda minna. Mispärast siin just kohtuministrite kriisiga tegemist on, on ju arusaadaw. Wähemad kohtutegelased astuwad ju siin kokku ja see puutub kohtuministeeriumi koosseisudesse, ning kui siin kohtuminister seda ei kaitseks, kes siis seda peab tegema, kui tema ei taha oma aparaadiga wastuollu sattuda. (M. Juhkam, tõer.: Ja kõige selle tõttu otsustame tänaküsimuse ära.)

Kõigi selle tõttu peaks see küsimus Riigikogu liikmeid eriti huwitama ja kui Riigikogu oma seisukoha selles asjas on öelnud, siis on ka walitsusel kergem. Eelmine walitsus oligi just Riigikogu seisukoha wõtmise tagajärjel walmis oma nõusolekut awaldama, ilma et selle juures väga palju oleks kaheldud.

Oma kõnes puudutas härra Tõnisson organisatsiooni küsimust kõige vähem, aga selles osas, mis tema puudutas, läks tema mööda politsei organisatsiooni üldnõuetest, see on, nimelt spetsialiseerimine omal erialal. Spetsialiseerimise nõude peab üles seadma ja selle wastu ei ole keegi kunagi kõnelenud ja sellepärast mina ühineksin heal meelel härra Tõnisson'iga sel alal, et politsei peab spetsialiseeritud olema. Aga üldine organisatsiooni küsimus ei ole mitte spetsialiseerimise küsimusega ühenduses sel kujul, nagu seda arwas härra Tõnisson. Selles asjas on tarwis kindlasti ära määrata, kuhu teie koondate politsei. Kui teie tahate, et politsei peab kohtuministeeriumile alluma, siis wõite tema ju sinna üle wiia, kogu politsei wõib sinna üle wiia, see on väga hea, kuid niisugusel korral tuleks siis muidugi kohtumi-

nistril osa siseministri funktsioone oma peale wõtta ja ega seegi iseenesest halb ei ole, sest meie teame, et meie kohtuministeeriumil praegusel ajal on õige wähe funktsioone ja meie wõime sinna väga hästi osa siseministeeriumi funktsioonidest üle anda, kui tema üldse tegutsema jääb. (M. Juhkam, tõer.: Siis wõib teda ka likwideerida.) Ka see ei ole wõimatu.

Ja sellepärast on kõik need motiivid, mis Riigikogu liige, härra Tõnisson selle küsimuse wastu ette tõi, niisugused, millega meie wõiksime täiesti ühineda, wälja arwatud aga sellest järelduste tegemine, nimelt, missugune oleks politsei organisatsioon.

J. Uibopuu (rhws.): Lugupeetud rahwasaadikud! Siin on pikalt ja laialt räägitud, ja minul on see küsimus selge, kuid tahtsin weidi peatada lugupeetud Riigikogu liikme Tõnisson'i mõtteawalduste juures. Minule sai see küsimus selgeks juba eile, kui kauaaegne politseikorraldaja, härra siseminister, faktid ette tõi, mis kõnelesid politsei koondamise poolt mitu korda enam, kui wastu. Üksainus wastuwäide oli see, et ei ole kohane ametnikka lahti lasta. See oli ainukene põhjus, mis takistuseks pidi politsei koondamisel olema. Härra Tõnisson muuseas kõnetoolilt lahkudes ütles, et ärge uskuge neid, kes pikalt ja laialt asjatundlikult kõnelewad: need wähe tunnawad asja, aga minu arwates, rääkis härra Tõnisson ise kõigepikemalt. Härra Tõnisson ütles, et waadake, wälispolitsei ei juurdle erapooletult ja ei talita mitte õigusemõistest wälja minnes, waid suurendab asju, tahtes ülemuse ees wälja paista ja ükski inimene ei saa nõndawiisi õiglaselt karistatud. Mina olen nende wäidete wastu ja eriti sellepärast, et härra Tõnisson ütles, et tema on need wäited oma praksisest wõtnud, kui ta 28 aastat tagasi kohtu-uuriija oli. Meie teame, et elu on edasi läinud ja et need ajad on unustatud, kus politsei tungis isegi inimese eraelusse, õpetades isegi, kuidas inimene peab oma perekondlikku elu elama. Meie oleme sootu teises aja-järgus, see on, demokraatliku riigi aja-järgus. Siit näidati, kuidas on wõimalik politseid kokku tõmmata ja seega wäljaminekuid kokku hoida rahwa kandejõule wastawalt ja meie peame läbi kaaluma seda küsimust, et tegelik elu ja tege-wus ise selle all ei kannataks, kuid kõik

andmed on aina seda tõendanud, et asi ei kannata. Ma toon paar näidet sellest, mille peale härra Tõnisson tähendas, et waadake, Tartumaal isegi okkupatsioonigaesed kuriteod tehakse awalikuks jne., mis kauemat aega on seisnud: seal pannakse kriminaalagendid isegi taludesse sulasteks, et kuritegu awalikuks teha ja see olewat kriminalistide teene. Kriminaalagendid nii kui nii peawad, kas talusulastena, kerjustena wõi muudena üht wõi teist kuritegu awalikuks tegema, ja selleks on need summad, mille kohta härra Juhkam tähendas, et neid antakse wälja, ilma et teada oleks, kuhu need lähewad. Need on need inimesed, kes teewad awalikuks kuritegusid ja toimetawad andmed juurdlemiseks olgu ta wälispolitseiülema, wõi kriminaalpolitseiülema kätte, kes omakorda hakkab juurdlema, mis agent wälja toonud on, see tähendab, tunnustajaid üle kuulama, kes agendile teateid andsid. Need on ainukesed detailid, mille järele kuritegusid on awalikuks tehtud ja saab tulewikus kui ainsamate abinõude järele kuritegusid awalikuks tehtud. Kas saame pärast seda weel öelda, et meil siis asi lonkab, kui meie kriminaalpolitsei 1. maist üle anname siseministeeriumile. Kes annab meile selle kindlustuse, et 1. augustil sedasama teed ei minda. Härra siseminister ütles, et politsei koondamise takistused olewat alati walitsemise moodustusel esile tulnud, kuid ei ütelnud, missugused need takistused on. Meie peame ometigi wälja ütleva, et komistuskiwi wõi känd on, kuhu taha meie ikka seisma jääme ja siit peaks ometi öeldama, et asi nõuab seda ja meie peame sellest seisukohast wälja saama, aga nii kaua, kui seda tehtud pole — ei ole põhjust teisiti talitada, kui wajadus kätte näitas. Härra Jõeäär ütles täitsa õieti, et kõik on tühine, kui meie teeme suuri sõnu, et on tarwis kokku hoida ja selle juurde asudes, talitame teisiti ja sarnase wiisiga meie ise oma olemasolu ära sööme. Minu arwates peame kindlasti silmas pidama, et meie mitte ühepäewa peremehed ei oleks, waid korraldaksime walitsemiswiisi nii, nagu ta meie rahwa kandejõule wastab ja kui meie räägime ilusaid sheste tehse kokkuhoidmisest lahtistest akendest wälja rahwale, et peame kärpima, et wäljaminekuid kokku hoida ja kui tegelikult tahetakse teostama hakata, siis talitatakse teisiti, kas ei ole

meie sarnase talituse juures wariseerid. (K. Kornel, rhw.: Teie olete ise wariseer, kui Teie ei näita ära, et meie tõesti...) Kas see on kokkuhoidmine wõi mitte, kui meie kaotame peawalitsused ära kõigi oma, nagu härra Linnamägi ütles, atribuutidega? Kui meie kaotame ära kõik, mis üleliigne koorem, siis minge, arwestage wälja nende üür, küte, walgustus, ametnikkude palgad, suwepuhkused jne. jne. Nii siis kaks eriasja, mida lahus peab pidama ja nimelt, 1) kas selle all asi ise kannatab... (K. Kornel, rhw.: Kahtlemata kannatab!) ja 2) kas on kasu poliitsei kokkutõmbamisest. Noh, kui öeldakse, et asi selle all kannatab, siis tulge härra Kornel ja näidake, kuidas ta selle all kannatab. Aga kui sellega tahetakse ähwardada, siis on see hoopis teine asi ja peame wälja lugema, et saboteerimisega tegemist on, siis niisugust teed käia ei tohi, waid iga kodanik ja iga ametnik, olgu ta riigiametnik wõi eraisik, peab teadma, et riigi ja rahwa huwid on kõrgemal, seega peame seda teed käima, mis kaaluwam ja kasulikum on. Ma ei taha pikemalt peatada detailide juures, mis härra Tõnisson ette tõi, tähendan ainult nii palju, et ei tohi mitte panna kriminaalpolitsei arwele neid asju, mida wälispolitsei teeb. Wõtke ja näidake üksainus kriminaalpolitseiametnik, kes ei läheks wälispolitsei juurde ja küsiks: kas teate, kas on need wõi need isikud kahtluse all ja missugused andmed on teil nende kohta? Wälispolitsei raiooniülem on otsekohe kriminaalpolitsei agendile omamoodi agent. Öelgu härra siseminister, kas on see nii wõi mitte. Miks siis ülistatakse ametnikka, kes wälispolitsei andmeid kasutades juurdlust toimetawad, kuna seda raiooniülem ise wõiks teha. Siiski siin on konks olemas ja nimelt wälispolitseiametnik ise andmeid kogudes juurdlema hakates wõib kas tule wõi läbi akna, ükskõik mis moodi omale ootamatust sünnitada ja selle ärahoidmiseks ongi agent tarwilik, ja et poliitseraiooniülem wälise korra kaitsja oleks. Agentuur, kes kuriteod ilmsiks teeb andmete kaudu ja annab wälispolitseiwõimule kätte annab juurdlemiseks, siis on minu arwates mitte wõimatu, kui kriminaalpolitseiametnik maakonnapolitsei wõi wastawa politseijaoskonna ülema juures on. Need 2 asja on täiesti selged, 1) et kuritegewuse jälgimine selle läbi ei

kannata ja teine, et majanduslikult kokku hoiame mitte vähem, kui 10 miljonit marka, mis teeb tegelikult iga kodaniku peale 10 marka. (Segane wahel-hüüe K. Kornel'i, rhw. poolt.) Ega kõik nii targad ole, nagu Teie, härra Kornel, säristades. Minu arwates peame politsei koondamise otsuse wastu wõtma, ilma et teda tagasi eelarwe-komisjoni annaksime.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja K. Tamm: Otsimisrahade kohta on teatud erikord sisse seatud meie Eesti walitsuse ajal. Otsimisrahade asjus maksis enne see kord, mis Wenes 1910 a. siseminister Stolöpin'i poolt maksma pandi. Stolöpin'i määruste järele oli maksew kord, et kui isikud, kes otsimisraha said, seda oma allkirjaga tõendada ei tahtnud, siis pidi seda wastaw politseiülem tegema. See kord kutsus kuritarwitusi wälja ja Eesti Wabariigi Walitsuse aegu muudeti see kord. Nimelt tegi seda 20. nowembril 1920 a. kriminaalpolitsei peawalitsus oma ringkirjaga nr. 1279 kriminaalpolitsei ülematele. Nimetatud ringkirjaga kirjutati kriminaalpolitsei ülematele ette otsimisraha kulutamise arweid kokku seada iga üksiku wäljamineku peale eraldi ja ära tähendada, millal, mis asjus ja kui palju wälja äntud on. Sarnased arwed pidid politsei osakonnaülema allkirjaga kinnitatud olema, kui wõimatu oli rahasaaja käest allkirja saada. Et seda ringkirja igal pool täpselt ei täidetud, siis saadeti kriminaalpolitsei peawalitsuse poolt 1921 a. nr. 1507 all uus ringkiri kriminaalpolitsei ülematele, kus tähelpanu pöörati 1920 a. ringkirja peale ning seletati, et ringkirja täpselt mitte-täitmine tekitab mittesoowitawaid tagajärgi, ja nõuti weel kord kateooriliselt otsimisraha kulutamise asjus, et kui ülesandja ei soowi oma nime arwele alla kirjutada, tulewad ette panna üksikasjalised arwed, osakonnaülema allkirjaga, näiteks „20. mail 1920 a. N. N. warguse asjas kaudsete teadete eest wälja makstud 1000 m.“ Et ka see kord wõis wõimaldada kuritarwitusi, siis tehti uus korraldus kriminaalpolitsei peawalitsuse poolt 30. nowembril 1923 a. nr. 2240, mille kohta pikemad seletused Riigikogule juba härra kohtuminister eile esitas. Mis tehtud ettepanekutesse puutub, siis

Riigikogule liikme Jaakson'i poolt tehtud ettepaneku kohta, eelarwe tagasi anda alamkommisjoni, et uuesti läbi waadata peatükk V. — kriminaalpolitsei peawalitsus ja kaheteistkümne kuu peale kulud määrata, oleks mul öelda, et mina nimetatud ettepanekuga eelarwe-komisjoni nimel mitte ühineda ei saa, sest, et eelarwe-komisjon tegi juba otsuse, et kolm politseid koondatakse ühe ministeeriumi alla. Mis kohtuministri poolt tehtud ettepanekusse puutub — restaureerida keskasutuse §§ 9 ja 11 kulusid, ja nimelt majapidamise kuludeks 310.900 marka ja keskasutuse sõidu- ja weoabinõude kuludeks 233.800 marka, siis ei saa mina ka, eelarwe-komisjoni seisukohta kaitstes, nende ettepanekutega ühineda, sest et wastupidine otsus wõeti wastu eelarwe-komisjonis. Mis puutub härra Kornel'i ettepanekusse, mis umbes sarnane Riigikogule liikme Jaakson'i ettepanekule, siis ei saa mina ka selle ettepanekuga ühineda samastel põhjustel, mis ma härra Jaakson'i ettepaneku kohta ette kandsin. Mis puutub härra Jõeäär'i ettepanekusse — kantseleikulused vähendada, nimelt keskasutuses 24.000, prokuratuuris 58.800, wangimajade peawalitsuses 86.000 ja kriminaalpolitsei peawalitsuses — 80.000 marga wõrra, siis kõigepealt keskasutuse kohta oleks mul öelda, et eelarwe-komisjoni arwates neid tegelikult kulusid, mis keskasutusel on, ei ole wõimalik vähendada ja mina ei wõi selle ettepanekuga ühineda. Niisama teises osas, nimelt prokuratuuri kohta tehtud vähendus-ettepanekuga ei wõi mina ühineda, sest eelarwe-komisjoni arwates ei oleks see wõimalik, sest, et postitaksi kõrgendati, ja see wälja kutsub uusi kulusid, ja eriliselt wõimalusi vähendamiseks sellepärast ei ole. Mis puutub wangimajade peawalitsuse kantseleikulude vähendamisesse, siis ei wõi mina ka siin härra Jõeäär'e ettepanekuga ühineda, sest need kulud on juba eelarwe-komisjonis põhjalikult läbi kaalutud ja mitte wõimalikuks leitud midagi maha wõtta. Mis puutub wiimaks kantseleikuludesse kriminaalpolitsei peawalitsuses, siis olid need küll suurendatud 150.000 marga wõrra walitsuse ettepaneku wastu. Aga suurendamine oli wälja kutsutud selle läbi, et postitariifid olid tõstetud ja tegelik tarwidus näitas, et seda summat oli vaja suurendada. Sellepärast ei leia

mina wõimalikuks ka selle härra Jõeäär'e ettepanekuga ühineda, ning lükkan terve ettepaneku alamkommissjoni nimel tagasi. Teen ettepaneku kohtuministeeriumi eelarwe sel kujul wastu wõtta, nagu tema eelarwe-kommissjoni poolt Riigikogule esitatud.

Juhataja **K. Wirma**: Esitatud on järgmised ettepanekud:

Rkl. Jaakson'i ettepanek: „Kohtuministeeriumi eelarwe anda tagasi eelarwe-kommissjoni selleks, et uuesti läbi waadata peatükk V — kriminaalpolitsei peawalitsus — kulude 12 kuu peale määramise otstarbel.“

Kohtuminister Gabrel'i ettepanek: „Panen Riigikogule ette wastu wõtta kohtuministeeriumi kesk-asutuse krediitide §§ 9 ja 11 nendes summades, mis Wabariigi Walitsuse poolt esitatud eelarwe-kawas on ära tähendatud, nimelt:

§ 9. Majapidamine 310.900.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud 233.800.—“

Rkl. Korneli ettepanek: „Peatükk V. Kriminaalpolitsei peawalitsus — määrata:

§ 1. Palgad	25.927.100.—
§ 2. Ametsõidu tasu	2.344.000.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	700.000.—
§ 5. Ametnikkude ja teenijate warustus	1.824.000.—
§ 8. Kantseleikulud	2.005.500.—
§ 9. Majapidamine	1.394.700.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	1.233.000.—
§ 12. Liikuw wara	126.000.—
§ 14. Hoone remont	150.000.—
§ 34. Hariduslikud kulud	134.000.—
§ 43. Kuritegude wastu wõitlemine	2.282.600.—
§ 44. Autasud ja ergutus-rahad	92.500.—
§ 56. Sõjariistad ja nende warustus	134.700.—
§ 90. Segakulud	30.000.—

Kokku peatükk V 38.378.100.—“

Rkl. Jõeäär'e ettepanek: „Panen ette wähendada:

KOHTUMINISTEERIUM.

I. Keskasutus.

§ 8. Kantseleikulud Mk. 24.000 wõrra
Kokku peatükk I Mk. 24.000 wõrra

III. Prokuratuur.

§ 8. Kantseleikulud Mk. 58.800 wõrra
Kokku peatükk III Mk. 58.800 wõrra

IV. Wangimajade peawalitsus.

§ 8. Kantseleikulud Mk. 83.000 wõrra
Kokku peatükk IV Mk. 83.000 wõrra

V. Kriminaalpolitsei peawalitsus.

§ 8. Kantseleikulud Mk. 80.000 wõrra
Kokku peatükk V Mk. 80.000 wõrra

Kokku kohtuministeerium Mk. 245.800 wõrra“

Ma kawatsen kõigepealt hääletamisele panna Riigikogu liikme Jaakson'i ettepaneku, kui kõigeaugemale ulatawama. Kui see peaks wastu wõetama, siis ei tuleks teised üldse hääletamisele, peaks see aga tagasi lükatama, siis tuleks teised ettepanekud hääletamisele selles järjekorras, nagu ma siin ette kandsin. Faktiliseks märkuseks on sõna aruandjal.

Aruandja **K. Tamm**: Minu ettekandesse tekkis wäike wiga; keskasutuse weoabinõude, see on, § 11 kohta tuleks öelda, et see kustutati maha eelarwe-kommissjoni poolt.

Juhataja **K. Wirma**: Hääletamisele tuleb Riigikogu liikme Jaakson'i ettepanek: kohtuministeeriumi eelarwe osa anda kommissjoni tagasi wastawate paranduste tegemiseks kriminaalpolitsei osas. (Hääletatakse.) Nähtaw enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb kohtuministri ettepanek — keskasutuse peatükis § 9 majapidamise kulusid tõsta 310.900 marga wõrra, ja wõtta juurde § 11 sõidu- ja weoabinõud — 233.800 marga suuruses. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on wastu, poolt on ainult 8 häält, sellega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb Riigikogu liikme Korneli ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtaw enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb Riigikogu liikme Jõeäär'i ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on 10 häält, wastu 14, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Seega on kõik ettepanekud tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb kohtuministeeriumi eelarve-osa sel kujul, nagu ta komisjoni poolt esitatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on kohtuministeeriumi korralised kulud ja koosseis

wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada!)

Ma kuulen lõpetamise ettepanekuid. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolek lõpetada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.35 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Abisekretäär **J. Wain.**